ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Գրական, Բաղաքական, Գիտական,

54ՐԴ ՏԱՐԻ, Ե. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 5 — 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1904

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բաղաքական աշխարհ. «Պատերազմը սկսած»։—Ալեքսանդր Տիւմա խոհարար. Լ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ։—Շոգ—մոգ (Բարեկենդանի մտածումներ) ՓՐԻԶԱՆԹԷՄ։—Տոքթ. Ուօշպըրն. ՏՕՔԹ. Ց. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ։—Բանաստեղծութիւններ. «Ցափշտակութիւն». ՄԱՌԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ—«Կնոջ մը որ կ'պնցնի». Շ. ՊՕՏԼԷՌ։—Աշխարհիկ կեանքէ. «Ցակոբեան պպտահանդեսը» X։—Խմբագրական Նօթեր։—Գեղարուեստ եւ դպրութիւն։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍԻՍ Շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագինն է Կ. Պոլսոյ համար հառւսուն դրս. եւ գաւառներուն համար չիսուն դրս., կանխիկ վճարելի: Արտասահման՝ 12 Ֆրանք կամ 5 ռուպլի: Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր: Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մեկին: ՄԱՍԻՍ հրապարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առտու: Այն բաժանորդները որոնք պակաս քերթ ստացած են, պէտք է իսկոյն իմացնեն խմբագրութեան: Ժամանակ անցնելէ վերջ՝ այս տեսակ առարկութիւնները նկատողութեան չեն առնուիր:

Չհրատարակուած ձեռագիրները հետ չեն դարձուիր:

ՄԱՍԻՍի մէջ կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ, դիւրամատչելի պայմաններով:

ՉԵՒԲԷ ԿՐ ԾԱԽՈՒԻ ՀԱՏՐ ՔԱՌՍՈՒՆ ՓԱՐԱՅԻ
Հասցէ

درعلیه غزته (سیاسی) دعلمیه غزته سوداری سوتری

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍԻՍի
Կ. Պոլիս, Ղալաթիա

Rédaction de la Revue MASSIS
Galata, Constantinople

LA CONFIANCE

ԼԱ ՓՕՆՖԻԱՆՍ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻ ԴԷՄ

Ապահովագրական այս ընկերութիւնը, որ հաստատուած է ու կը գործէ Ֆրանսա. կառավարութեան fonctionին ներքեւ, երաշխաւորուած դրամագլուխ ունի՝ հրդեհի ճիւղին համար 56,000,000 *ֆր. եւ կեանքի ճիւղին համար* 36,000,000 *ֆր։*

ԼԱ ՓՕՆՖԻԱՆՍ մէկն է Եւրոպայի ամէնէն պատուաւոր եւ ամէնէն վստահելի ապահովագրական մեծ ընկերութիւններէն, եւ ուր որ մասնաճիւղ հաստատած է՝ միշտ գոհ ձգած է իր բոլոր յաճախորդները, իր կատարեալ ուղղամտութեամբը եւ կանոնաւոր գործառնութիւններով։

Այս վաղեմի ընկերութիւնը մեծ վարկ կը վայելէ ամէնկողմ. եւ իր գործառնութեանց ու վստահելիութեան վրայ գաղափար մը տալու համար թուենք մէկ քանին այն հանրածանօթ հաստատութիւններէն, որոնք ապահովագրուած են ԼԱ ՓՕՆՖԻԱՆՍի։

Ֆրանսայի նահանգ ներու եւ գաւառներու կարգ մը պաշտօնատուններէն զատ, Բարիզի՝ Օպէրա, Վօտվիլ, Նուվօթէ, Ամպիկիւ, Ֆոլի–Տրամաթիք եւայլն թատրոնները, նաեւ Պօռտոյի, Թուլուզի, Լիոնի, Մարսիլիայի, Նանդի, Նիսի, Ալճէրիոյ, Րուէնի, եւ ուրիշ տեղերու մեծ թատրոնները։

Պօն Մարչէն, Լօվրի վաճառատուները, Բիկմալիոնը, Բրէնթանի, Պէլ–Ժառտինիէռի, Օթէլ տը Վիլի եւ Սամարիթէնի մեծ վաճառանոցները։

Թրանսաթլանթիք, Հավր–Մարսիլիա նաւարկութեան, Ծովային Փոխադրութեանց, ֆրանսական Թրամուէյներու, խնայողական երկաթուղիի ընկերութիւններու։

Մասնաւորապէս ուշադրութեան առնուելիք պարագայ մըն է որ ԼԱ ՓՕՆՖԻԱՆՍ ընկերութիւնը, իր կազմական կանոնագրին համաձայն, պարտաւոր է ամէն վեց ամիսը անգամ մը իր ելմտական կացութիւնը ներկայել Ֆրանսայի Առեւտրական Նախարարութեան քննութեանը. նոյնպէս Սէյնի գաղաքապետութեան, Բարիզի Առեւտրական Սենեակին եւայլն։

Ընկերութեան դրամատունն է Բրէտի Լիոնէն։

Սոյն ընկերութեան Պոլսոյ կողմի գործակալութիւնը ստանձնած է՝ մեր հրապարակին վրայ իր պատուաւորութեամբը ծանօթ

ԳԱՌՆԻԿ ԱՃԱՌԵԱՆ

Որուն պէտք է դիմել՝ թէ՛ հրդեհի եւ թէ՛ կեանքի ճիւղին վերաբերեալ ապահովագրութեանց կամ տեղեկութեանց համար։ Գ. Աճառեան կը վարէ նոյնպէս Compagnie d'Assurances générales Maritmes *ծովային ապահովագր. ընկերութեան Պոլսոյ կողմի գործակալութիւնը։*

Հասցէ.—Պօլիս, Մահմուտ փաշա, Պէօյիւք Եըլտըզ խան, թիւ 14, Լա Փօնֆիանս ապահովագր. ընկ. Գրասենեակը։

Գառնիկ Աճառեան կը վարէ նաեւ, իր անձնական սեփականութիւնը եղող աճ. թիֆար վաճառատուն մը, Պօլիս, Շուկայ Հափափլար, թիւ 46, ուր գաւառներէն առուծախի յանձնարարութիւններ կ'ընդունուին։

ԻՒՆԻՕՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻԶ 1828-1829

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	274,000,000	ֆր.
1902ին գանձուած ապահովագին	24,000,000	»
Դրամագլուխ երաշխաւորեալ	119,000,000	»
Ապահովագրեալ դրամագլուխ	21,500,000,000	»

ԿԵՆՍԱՑ ՃԻՒՂ

Մինչեւ 1902ի վերջը հատուցեալ վնասք	129,000,000	ֆր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	272,000,000	»
Դրամագլուխ եւ պահեստք	158,000,000	»
1092ին գանձուած ապահովագին	12,000,000	»

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ «Իւնիոն»ի ապահովագրեալոց կ'ընծայեն հսկայ երաշխաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼի ՉԷ ԳՏՆԵԼ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՎ։

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց՝ գեղչեալ գիներով։ Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ ո՛ր եւ է ընկերութեան պայմանները։ Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիօնի ապահովագրուողք ՉԵՐԾ են այն վնասներէն եւ յուսախաբութիւններէն, որոնց կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք, որ շահաբաժիններու բարդման (accumulation des bénéfices) ՅՈՒՒի եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին։

Ընկերութեան դրամատունը է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆԿԱՆ
Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տնօրէնութիւն
Պոլիս, Սուլթան Համամ, Բասած Բաբըրճը Օղլու
Մասնաճիւղ՝ Դալաթիա, Իսայէթ Խան։—Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ

ՅՈՎՍԷՓ ՊԱԼՊԱԼԵԱՆ
(ՄԵՂՐՈՒՆԻ)
ԱՏԱՄՆԱԲՈՑԻ
Մուզաֆէրիէ Հիւանդանոցին Եւ
Պօրսկական Դեսպանատան
Բեռա, Մեծ Փողոց, Թագսիմ, բիւ 61
Ջրաճեաճ աբառըման

Պալպալեան ամէն օր ակռայի ամէն տեսակ հիւանդութիւններով տառապողներն կ'ընդունի. իսկ Ուրբաթ, Կիրակի եւ Երեք չաբթի մինչեւ ժամը 5։ Գիւղերուան որ եւ է ժամուն կարելի է դիմել։ Պալպալեան կ'ուղղէ իր լեցուցած ու չինած ակռաները։ Ցորեկները ակռայ քաշել տալու համար որոշ վարձք մը չկայ. քաշել տուողին կամքէն կախեալ է։

Աղիասցիներուն ձրի

ԱՊԱՌԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՀԷՐՃԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ

Եթէ կ'ուզէք ամէն տեսակ գոհարեղէններ ունենալ, աժան ու ճաշակաւոր, թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ եւրոպական ճաշակով պատրաստուած, ժամացոյցներ, արծաթեայ գործուածներ եւայլն, դիմեցէ՛ք Պոլիս, Ոսկերչաց Շուկան, Մեծ-փողոց, թիւ 13։

Հարիւրին 20 կանխիկ, մնացեալին համար 100ին 5 չաբաթական վճարում։ Կանխիկ գնողին համար հարիւրին 5 զեղչ։ Գործածուած գոհարեղէնները եթէ վնասուած չեն՝ 100ին 10 զեղչով ետ կ'առնուին։ իսկ ապառիկ գնողներէն՝ 100ին 15 զեղչով։

ԲՈԼՈՐ ԵՐԱԽՏԱՑՔ ԱԿՈՒՆՑ ԿԸ ՀԱՆԵՆ

Ընկեայ որոշեալ ժամանակի մը մէջ տեղի կունենայ, սակայն անոնցմէ շատերը՝ սաստիկ ցաւօք և անհանգստութեամբ կը հանեն։ Ուստի պէտք է տրուիլ մանուկներուն,

SCOTT'S EMULSION

որոնք ակռայ հանած ատեններին՝ բոլոր ցաւերէ և աղետներէ զանոնք կը փրկէ։

ԸՍՊՕԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

տղայական վիշտերու համար՝ շատ կարևոր տղայական դեղ մըն է. անոնց կատարեալ առողջութիւն կուտայ և զանոնք նոյն վիճակի մէջ կը պահէ։ Ծնող Ձեր զաւակները առողջ և զօրաւոր մեծնան ընորհիւ

ԸՍՊՕԹԻ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ։

Շիշերու վրայ ասոր ուշադրութիւն ընել պէտք է։

Բոլոր դեղագործները և դեղավաճառները կը ծախեն։

24

ՅԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՊԱՀՈՎ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ

Ունի կեանքի, օժիտի, արկածի, ցմահ թոշակի ճիւղեր

VICTORIA DE BERLIN

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՏԸ ՊԵՐԼԷՆ կեանքի ապահովագրութիւններ ունի թէ՛ բժշկական քննութեամբ եւ թէ առանց բժշկական քննութեան Առանց բժշկական քննութեան եղած կեանքի ապահովագրութիւններուն վճարումները չաթաթական մասնավճարներով տեղի կունենան, սկսեալ 5 դրաչէն

Ապահովագրեալ գումար 1902ին Ֆր. 1,244,457,577
Պահեստի դրամ 1902ին » 451,284,214

Հաստատուած 1853 սեպտ. 20ին արքայական հրովարտակով եւ ուղղակի կառավարութեան հսկողութեան ներքեւ։

ԸՆԿ. ԴՐՄԱՏՈՒՆՆԵՐԸ
Օսմ. Կայս Պանքա
եւ Բրէտի Լիոնէ

Լիազօր Ընդհ. Ներկայացուցիչ
ՄԻՀՐԱՆ ՍԻՆԷՄ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Տեսուչ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

Պոլիս Քաթըրճըօղլու խան թիւ 45 եւ 45 b.

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻԿ

54ՐԴ ՏԱՐԻ, Ե. ՇՐՋԱՆ — ԹԻՒ 5 — 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1904

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՍԿՍՈՒԱԾ
ՃԱՐՈՆՅԻՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ

Պատերազմը որ անխուսափելի կը նկատուէր Ռուսիոյ և Ճաբոնի միջև, սկսած է արդէն, յաջորդելով դիւանագիտական յարաբերութեանց խզումին որուն նախաձեռնութիւնը ունեցաւ Միքատոյին կառավարութիւնը՝ ետ կանչելով Բեդերպուրկի իր դեսպանը: Ճաբոնի մէջ՝ ռուսական չահերուն պաշտպանութիւնը ստանձնեց Թօքիոյի Ֆրանսական դեսպանատունը, իսկ Ռուսիոյ մէջ ճաբոնական չահերուն պաշտպանութիւնը՝ Բեդերպուրկի անգլ. դեսպանատունը: Երկուշաբթի առաւօտ հասնող այս հրատապ լուրին վրայ հետզհետէ հասան հեռագիրներ որոնք Ճաբոնցիներուն արագ և բուռն դործունէութեան մը պատրաստուած ըլլալը կը յայտնէին: Նե արդարև, երկու երկիրներու դեսպաններուն ետ կանչուելէն անմիջապէս ետքը, Ճաբոն՝ առանց ժամանակ կորսընցնելու՝ նախայարձակ եղաւ, ինչպէս երեւցաւ Ալեքսիեվ ծովակալին կողմէ Ջարին ուղղուած հեռագրէ մը, թէ «Ճաբոնական թորպիլանաւեր ականներու միջոցաւ յարձակեցան ռուսական նաւաթաժնին վրայ, Բօրթ—Արթուրի առջև»: Ճաբոնական նաւաթաժինը, որ կը բաղկանայ 17 մարտանաւերէ, մնծապէս վնասեց ռուսական «Ռէթվիզան» և «Սեդարեվիչ» զրահաւորներուն և ընկղմեց «Բայան» յածաւորակը: Միեւնոյն ժամանակ, Բէքինէ կը հեռագրուէր թէ քանի մը հազար Ճաբոնցիներ ցամաք ելած են Սէուլի նաւահանգիստը՝ Չէմուլբօ, հակառակ երկու ռուս մարտանաւերու ներկայութեանը և Սէուլի վրայ կը քալեն: Ճաբոնական նաւաթաժինը ռմբակոծեր է նաև Բօրթ—Արթուրի քաղաքը:

Պատերազմի առաջին լուրերուն Ռուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ առաջ բերած տպաւորութիւնը կ'ամփոփեն սա հետագրական տեղեկութիւնները:—Բեդերպուրկի քաղաքապետութիւնը պատուիրակութիւն մը կարգեց, անձնուիրութեան ուղերձ մը մատուցանելու համար Ջարին:—Ներքին գործոց նախարար Պ. Բլհեվէ կայսեր յանձնեց տեղեկագիր մը որ Եարոսլաւի նահանգին ներկայացուցիչներուն որոշումը կը պարունակէ, Ճաբոնի հետ դիւանագիտական յարաբերութեանց խզուելուն առթիւ խանդավառութիւն յայտնող:—Երեքշաբթի գիշեր, Բեդերպուրկի մէջ տեղի ունեցած արքունական պարահանդէսը յետաձգուեցաւ:—Նոյն օրը, միջօրէէն ետք, ձմեռնային պալատան եկեղեցիին մէջ հանդիսաւոր աղօթքներ կարդացուեցան որպէսզի ռուսական զէնքերը յաղթող հանդիսանան: Ներկայ էին կայսրն ու կայսրուհին:

***Ռուսօ-Ճաբոնական պատերազմին առթիւ միւս տէրութեանց հետեւելիք ընթացքի մասին առ այժմ սա յայտարարութիւնները ծանօթ են:—Մ. Նահանգաց կառավարութիւնը ապահովեց Ուաշինկթընի ռուս դեսպանը, թէ Ամերիկա կատարելապէս չեզոք պիտի մնայ:—Ծրանսայի նախարարապետ Պ. Քոնոպ յայտարարեց թէ Մայրագոյն Արեւելքի կնճիռին չպիտի միջամտէ, առանց Մորդրդարանին հաւանութեանը:

*** Ճաբոնի մէջ ազգային հանդանակութիւն բացուեցաւ պատերազմի առթիւ: Միայն Թօքիոյի մէջ, մէկ քանի օրուան մի-

ջոցին երկու միլիոն եռեք (200,000 ադէրլին) հաւաքուեցաւ։

Վլատիվոսդոքի մէջ բնակող Ճաբոնցիները իրենց կառավարութեան գաղտնի հրամանով՝ մեկնեցան յանկարծ, փախուստի երեւոյթով։ Ամենութեանները մէկ օրուան մէջ ձեռքէ հանեցին հազարաւոր րուպլի տարժէքով իրենց ապրանքները, չատ վար գիներով ծախելով. քաղաքին մէջ ո՛չ սափրիչ մնաց, ո՛չ լուացարար կին, ո՛չ սպասուհի։ Վլատիվոսդոքի ռուս իշխանութիւնք չատ աչխատեցան համոզելու Ճաբոնցիները թէ իրենց ապահովութեան համար հոգ պիտի տարուի, բայց մոխիկ ընող չեղաւ։ Շրջակայ վայրերու Ճաբոնցիներն ալ գունդ գունդ չոգենաւ դիմեցին, հայրենիք դառնալու համար։

*** Հինգշաբթի իրիկուան հեռագիրները աւելի ծանր լուրեր բերին՝ Ռուսերուն կրած առաջին պարտութեանը վրայ։ «Վարեակ» թնդանօթակիրն և «Բորէձ» չածատորակը անձնատուր եղեր են Ճաբոնցիներուն որոնք, ուրիչ տեղեկութեան մը նայելով, այրեր են առաջինը (որ ունէր 38 թնդանօթ, 23 սպայ և 530 նաւաղ) և ընկղմեր են երկրորդը։ Դրաւեր են նաև Ռուսիոյ կամաւոր նաւատորմիղն երկու փոխադրանաւ որոնց մէջ 2000 զինուոր կային։—Ճաբոնցիները 8000 զինուոր չամաք հաներ են Չէմուլբօ, դէպի Բօրէձի մայրաքաղաքը՝ Սէուլ չառաջանալու համար։

*** Բեռլերսպուրկէն հասած լուրերուն դալով, Նիքօլա Բ. կայսրը՝ ծովակալի համազգեստ հագած՝ Նաւային վարժարանը գացեր և նաւային հնթասպաններուն ուղղելով խօսքը, սա իմաստով բանախօսութիւն մը արտասաներ է.—«Ներդամիտ թշնամին չորձակեցաւ մեր ամրոցին սա մեր նաւատորմին վրայ, առանց մեր կողմէ զրգռութիւն մը ըլլալու։ Եկած եմ չայտարարելու ձեզի, թէ սպայութեան աստիճանին բարձրացած էք։ Համոզուած եմ որ ձեր բոլոր ոյժերը պիտի նուիրէք մեր Նաւատորմին»։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԴՊՐՈՒԹԻՒՆ

Մանօթ նկարիչ Պ. Վարդան Մախոխեան Պէրլէնի գեղարուեստագէտներու ընկերութեան կողմէ միաձայնութեամբ գործօն անդամ ընտրուեր է նոյն ընկերութեան։ Գերմանական կարեւոր թերթեր գովեստով կը խօսին տաղանդաւոր հայ նկարչին «Ձմեռնային տեսարան մը Պէրլինի չրջակայքէն» իւղանկար պատկերին վրայ որ ցուցադրուած էր Նկարահանդէսին մէջ և մեծ գինով վաճառուեր է։ Պ. Մախոխեան՝ Շուէյտ—Նորվէկիոյ, Տանիմարքայի և Իտալիոյ մէջ ուսումնասիրական ուղեւորութիւն մը կատարելէ ետքը Եգիպտոս գացած է ուր իր նկարներուն ցուցահանդէսը պիտի կազմակերպէ։

—Հայտէլպէրկի (Գերմանիա) Համալսարանին մէջ հայերէն, ռուսերէն և պարսկերէն լեզուներու և պատմական հին չրջանի դասախօսութեանց ուսուցիչ կարգուեր է Տօքթ. Բագարատ Ալպաճեանց։

—Բորթուգալի մայրաքաղաքին՝ Լիզպոնայի մէջ վերջերս հրատարակուեր է տետրոկ մը որ եթովպացոց լեզուով կը պատմէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի վարքը, հանդերձ բարդուկէզ թարգմանութեամբ։ Այս հրատարակութիւնը կատարուած է Պէրլինի և Լոնտոնի արքունի մատենադարաններուն ձեռագիր օրինակներուն վրայէն։

—Վիէննայի Համալսարանին մէջ հայերէն լեզուի կը հետեւին եօթը ուսանողներ որոնք անցեալ տարի դրաբարի դասեր առեր են, այս տարի արեւմտահայ աչխարհաբարը կը սորվին և յաջորդ տարի ալ պիտի սորվին Կովկասահայերէնը։ Հայերէնի ուսուցչապետն է Բրօֆ. Մաքսիմիլիէն Պրիներ որ արեւելահայ և արեւմտահայ գաւառաբարբառներու, մանաւանդ Ոսկեդարու դրաբարի մեծ հմտութիւն ունի։ Հայերէնի հետեւող եօթը օտարազգիները թէև քիչ մը դժուարաւ, բայց ուղիղ առոգանութեամբ կ'արտասանեն հայերէն տառերն ու բառերը։

ՅԱՓՇՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՕՐ. Ե. Է.ԻՆ

Պէքնովկեցաւ երգերու սա դիւթական աշխարհէն.
Ու փափկահուռնչ խազերու դաշնակութեանց մէջէն յուռ
Մի՛ հաներ զիս ժամերով, թո՛ղ ըմբոշխնեմ մեղկօրէն,
Անկարեկիր տրտմութեան մեծ երգն անուշ, հեշտալուր։

Ցնորակոծ ու պատռող դիրքի մը մէջ սարսռուռն.
Բաղձանքներուս, երազիդ ըղձանքներուդ ու յոյսին
Միւզիքն աղուոր նուագես, անրջելով օրն ի բուն.
Ներըզգալով ինչ որ կայ՝ նայուածքիս մէջ՝ սիրային։

Մի՛ թողուր զիս որ փախչիմ անհանգիստ այդ երկրէն,
Թո՛ղ որ ծրծեմ սերերու նախերգանքը խօլական.
Թո՛ղ զինովնամ ու ցիրեմ այդ սիրալոյզ երգերէն,
Անգրիական յոյսերու ծիրկաքիսին տակը յայն։

Թաւշափափուկ հուրհանդ բուրմունքներէն ալ անտես,
Ու երգերու ցնորիչ յուզմունքներէն՝ խելայեղ,
Շիտակի քե արդեօք. դո՞ւն ես որ զիս կը յուզես,
Թէ ջուրակիդ ձայներուն խօլապարը սիրագեղ։

ՄԱՆՈՒ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԱՆՑՈՂՔ ԿՆՈՋ ՄԸ

Խրլացուցիչ փողոցին ժրխտրը շուրջըս կ'ոռնար։
Երկար, նասլուկ, սրգաւոր՝ թախիծով մը վեհատիպ՝
Կին մը անցաւ, հանգրիճած ու օրերով ծանրաբար
Ձեռքին ծայրը պերճասեր՝ ժանեակ, դրամանգ ու խրծիպ,

Թեթեւաթռիլ, բարձրաշուք, արձանական սրտունքով...։
Ես՝ յիմարի մը նման, գալարուելով կ'ըմպէի
Իր այէներուն – գորշափայլ երկինք յրդի մրրիկով—
Հաղցրութիւնը կախարդիչ ու շրնորհքը թունալի։

Փայլակ մըն էր, ու գիտե՞ր...։ Ո՛վ գեղեցիկ անցորդ սեգ
Որուն նայուածքը յանկարծ վերապրեցուց խեղճ հոգի՛ս,
Յաւիտենի՞ն մէջ ինձ լոկ պիտի նորէն հանդիպիս...

Այլո՜ւր, հոսկէ շա՜տ հեռու, շա՜տ ուշ, գուցէ ալ երբե՛ք,
Չի փոխադարձ չենք գիտեր քե՞ւր կ'երթանք տարագիր,
Դո՞ւն զոր պիտի սիրէի, ո՛վ դուն որ զայն գիտէիր...։

Շ. ՊՕՏՂԼԻՕՆ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ

ԽՈՀԱՐԱՐ

Այն անձը որ տասնիններորդ դարուն կիսադաժնին մէջ իր նշանաւոր վէպերովը ամբողջ աշխարհքը հետաքրքրեց. այն ճարպիկ վիպասանը որ կը խորշէր նմանելէ սովորական դրագէտներու որոնք իրենց դիւցազունները կարգ մը անել և կնճռոտ եղելութիւններու մէջ խորասուզելէն յետոյ, հրնարագիւտ վերջաւորութիւն մը չի գտնալով, զանոնք կամ հրդեհով մը կ'ածխացնէն եւ կամ փլուզումով մը կ'անհետացնէն. այն ֆրանսայի մեծանուն մատենագիրը, որ իր ազգին պատմութիւնը, գեղեցիկ և ախորժելի ընթերցանութեամբ մը մեզ ամենուս ծանօթացուց, քալ գիտէր իր անձինքներուն ամէն մէկուն չնորհելու և վերապահելու յատուկ դոյներ, յատկութիւններ, մանկութեան օրերէն սկսեալ ինչուան վերջին ժամերնին իրենց հետեւելով, անոնց կեանքին և կենցաղին ճշգրիտ նկարագիրը կուտար, առանց չտապելու զանոնք անհետացնելու, պարտաւէրի մը ձեռքէն ազատելու նման: Ցունէր նա չտապ, քանզի իր բնմնաւոր հանճարին չնորհիւ՝ հազար ու մէկ դիւտերով, վիրաբուժի մը ճարպիկ հմտութեամբ կ'ապրեցնէր զանոնք, կը չարունակէր հատորէ հատոր, դարէ դար, թոռնէ թոռ, կը տանէր զանոնք սերունդէ սերունդ՝ նման արուեստաւորին՝ որ իր ձեռքին վարժ գործիքները իրեն հետ անբաժան ունի, եւ կամ ինչպէս պատկերահանը իր հետ կը տանի ներկերուն տուփը ու նկարակտաւը:

Արդէն ինքն իսկ—ո՛ր առիթ, չեմ յիշեր—կը յանձնարարէ իր ընթերցողին, համբերատար դանուելու կարգ մը հետաքրքրաշարժ անձինքներու մասին որոնք պատմութեան մէջտեղը, յանկարծ վիպասանին ինչ ինչ տրամադրութեան պատճառաւ կը հեռանան եղելութեանց միջավայրէն, կ'անհետանան ի մեծ յուսահատութիւն ընթերցողին.—«Համբերէ պահիկ մը, կ'ըսէ, աղնիւ ընթերցող, զանոնք ուրիշ հատորի մը մէջ վերստին պիտի տեսնաս աւելի փայլուն և գործունեայ. երբեք թո՛ղ ըլլայ չի մեղադրեն թէ վէպերուս դիւցազներուն հանդէպ մոռացկոտ և ապերախտ դանուած ըլլամ»: Եւ արդարև, իր վէպերուն դիւսուած քը կը նմանի մեծանիստ գործարանոցի մը նորահնար մեքենականութեանը: Հանդիսատեսին ուշադրութեանը կը պարզուի վիմխարի կմախք մը երկաթաչէն, ուր հսկայ անիւներ մեծագործ ճանչիւննեւրով յամրաշարժ կը դառնան, մինչ աւելի փոքր ճախարակներ, փայլուն առանցքներու չուրջը հազար ու մէկ մանրամասնութիւններով կելլան կ'իջնան, կը խռնին, կը զլորին, կ'անհետանան—ահա՛ պիտի փչրին, ա. նէհանան—. ո՛չ, նորէն երեւան կուգան, կը դառնան և կը դարձնեն: Այս կերպով, իր վէպերուն իւրաքանչիւր իրն և անհատը սեփական կարեւորութեամբ նկարագրուած է. փոքր թերութիւն մը, պակաս մը, կամ անըզգուշութիւն մը, մէկուն փչրուիլը ու կամ ժամանակէն առաջ կոտրուիլը կրնայ չապաղեցնել, կասեցնել, արգիլել այն մեծ չարժումը՝ որուն այնքան կորովի կերպով մղում մը տուած է այն ճարտար գրիչը, որու երկերուն ամբողջութիւնը բաւական են հարուստ մատենադարան մը զարդարելու:

Այս կերպով է որ միջին դարու Ֆրանսայի ասպետական ժամանակներէն սկսեալ, յոփութեան և աղաւաղեալ բարքերու տխուր պատկերներուն և իր երկրին պատմական մեծ անցքերուն ականատես ընելէ յետոյ Renaissanceին բարձրանալը և վայրէջը նշանակելով, դարերու թանձրութեան մէջէն քայլ առ քայլ պատցնելով, այդ անհման վիպասանը կը յաջողի իր աքանչացած ընթերցողը առնել բերելու մինչ Լուդովիկոս ԺԴ-ի թուականը և կը չարունակէ տակաւին իր ընթացքը ինչուան որ Նաբոլէոն Մեծին լո սաչափ վարսամը քաղաքական երկնակամարին հորիզոնին վրայ սկսի փայլիլ:

Վերջապէս Ալթոս, Բորթոս, Արամիս և Տարթանեան դիմակներու ներքև մարմնացած Ազնուականութեան, Ուժին, Հորամանկութեան և Բաղասրտութեան պատմական—վիպասանը,

Մանթէ Բրիստոն գրող հանրածանօթ Ալեք-սանդր Տիւմա...խոհարար մըն է եղեր, այո՛ այս ամէնքը գործողը խոհարար և խոհարար-ներու սերունդէ սերած էր:

«Երեք հրացանակիրներ»ուն մատենա-դիրը զօրավար Տիւմային և Օրլէանի դքսին տաճարապետ Բայէթըրի մար-քիզին աղջկան զաւակն էր: Թերեւս Տիւմայի սքանչացողներուն յուսախաբութիւն մը պատճառէ այս գիւտը—եթէ կարելի է գիւտ անուանել—և մտքերնին ասով պղտորի թէ միջին դարու ազնուականութեան հաւատարիմ նկարագրողին մաչկին տակ ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ որ amateur—խոհարար մը պահպանած դանուի: Ինծի համար մեծ բախտ մըն է, քանի որ confrère կը դառնանք—չի չփո-թինք, կ'աղաչեմ, փափկակերութեան մա-սին է խօսքս—: Բայց եթէ այսպիսի կաս-կածներ պիտի յարուցանեմ և հետեւաբար բարի Տիւմային համբաւին արատ պատճառող քայլ մըն է ըրածս, հաւատացէք որ չարա-չար վիշտ է ինծի: Այլ միակ մխիթարութիւնը որ ինծի կը սփոփէ, թէ այդ գրասէր բիւրաւոր լէգէոնին ընդդիմակից կը կանգնի բանակ մը փափկակերներու և հարիւրքիլոնոցներու, ո-րոնք անհուն սիրանքով պիտի ծափահարեն նոր անդամի մը երեւոյթը խոհարարութեան չրջանակներու մէջ: Ու թերեւս... ինչո՞ւ չէ...—գաղափար մը—և իմ քուէս հիմա-կուց կուտամ—«կ'առաջարկեմ ներմապէս ա-մէն փափկակերներու ընկերութեանց, իրենց առաջին նիստին մէջ միաձայն քուէարկու-թեամբ պատուոյ նախագահ ընտրել Տիւման, որու բարոյական ներկայութիւնը միայն բա-ւական է սեղանի մը չուրջը բոլորուած ըն-կերութեան մը ակումբին մէջ խրախճանքի ղուարթութիւնը բերելու և արծարծելու»: Հիմա կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ Բորթօս—որուն մահը գրած ատենը j'ai tué Portos ըսելով լացեր է կ'ըսեն Տիւմա—այն անզրկհեղե-ղեան բարի հոգին ատէն անգամ որ Տիւմայի նկարագրած խորտիքներուն ճենճերին հոտը առնելուն՝ սամոքսի չիղերու անողոք պըր-կումներ ղինքը սասակիկ կը չարչարէին:

Հետաքրքրական է անոր մանկութեան օրերուն պատմութիւնը: Դէպի 1793 թուա-կանը իր պապը, Պարոն Լապուրէ, Վիլլէ Քոթ-թըրէ տեղաւորուելով պանդոկ մը բացաւ որ իսկոյն ղուարթ ընկերութեանց ժամադրու-թեան տեղին դարձաւ: Ապագայ նշանաւոր վիպասանին պատանեկութիւնը, ինչպէս 1823ին վերջերը Վիլլէ Գոթթըրէյի մէջ ան-ցած է, ազատ կեանքով, դաշտերու մէջ վազվզել, ճամբորդներուն կարապետ ըլլալ, անտառներու մէջ թափառիլ, ծուղակ լարել, թռչուն բռնել, երբեմն ալ գաղտորսալ—իր խոստովանութիւնն է—և փոխանակ Abbè Grégoireի դասերուն հետեւելու, կանուխէն գիւղին նօտարի մը քով աշկերտ մտաւ:

Առաւօտ մը մայրը իր քովը գալով «Ծը-ղաս, ըսաւ լալով, վերջին ունեցածնիս ծա-խեցի պարտքերը մաքրելու համար և մեզի միայն 250 ֆրանք մնայ»:

—Շահարաժի՞ն, մայր:

—Ո՛հ, ոչ, դրամագլուխ...

—Դրամագլո՛ւխ.. և յետոյ, վճռողական չեչառվ մը, չա՛տ բարի, մայր, 50 ֆրանքը ինծի տուր, այս իրիկուն Բարիզ կը մեկնիմ:

—Ի՞նչ պիտի ընես հոն, խե՛ղճ զաւակ:

Ապագան ցոյց առաւ թէ Տիւմա ի՞նչ ըրաւ հոն, ուր փառքը, համբաւը թեւերնին բաց՝ իրեն կըսպասէին անհամբեր:

Իր ծննդավայրին կարօտը զինքը չարու-նակ դէպի հոն կը ձգէր, բայց առանց ևր-կար իր քովը պահելու կարողանալով, և անչուշտ այս արդար սէրն իսկ՝ պատճառնե-րէն մեկը եղած ըլլալու է որ հաստատ բնա-կավայր մը երբեք չունենայաւ, ի բաց առեալ վէսուվի չհաչխարհիկ ծովածոցէն ուր կա-րիսպատին ղինքը Դեղարուեստիյ բարձրա-դոյն վերակեցուս կարգեց:

Որչէն յետոյ իր սիրական ժամանցը եղած է խոհարարութիւնը, արուեստ մը որուն ա-մէն գաղտնիքները այլ ևս իրեն ծանօթ էին: Իր Ալեքսանդրի, Սինայի, Դատիչէյի, Սթամ-պոլի, Թիֆլիզի ճանապարհորդութիւններուն առթիւ, օրէ օր իր հմտութիւնը հարստացը-նելով, քաղած և հաւաքած էր զանազան կերակուրներու կերպեր, մեկը միւսէն աւելի ախորժելակ, և աւելցուցէ՛ք այս ամէնուն

վրայ իր անսպառ և մշտաբուխ երեւակայութեան ծնած և յարդարած համեմները և խորտիկները։

Երջանիկ ժամեր էին իրեն համար երբ ոտքէն գլուխը ճերմակներու մէջ զգեստաւորուած, խոհարարի գդակը գլուխը, կրակին դիմացը անցած, իր մէկ սիրած կերակուրը պատրաստէր, որու եփելուն կերպը խոհարարական բառագրքի մը մէջ ընդարձակօրէն նկարագրած է։

Անոյշ այդ սպիտակ հանդերձանքներուն մէջ, չերեփը ձեռքը, իր սիրական կաթսաներուն աղմկալից նուագահանդէսին entracteներուն ժամանակն էր որ մոխրագոյն գոլորշիներով քօղածածկուած իր բոցավառ երեւակայութեան կը ներկայանային իր նախահարց ստուերները, որոնք այնքա՜ն տարբիներ, հանապազօրեայ ճաշացուցակներու հմուտ խմբագրութեամբ Օրլէանի դքսերուն քիմքերը մշակելու և նրբացնելու պաշտօնը ստանձնած էին։

—1860ին էր, կը պատմէ իր խոհարար մաերիմներէն մէկը։ Երկու Սիկիլիաներու արշաւանքին ժամանակները. Էմմա զրահաւորին մէջ կը գտնուէի, որով Տիւմա կը ճանապարհորդէր։—իրր նաւապե՞տ։—Ո՛չ, անչուշտ իր բեղմնաւոր և պրպտող երեւակայութեան նոր նիւթ, նոր պաշար հայթայթելու նպատակով է որ Մօնթէ Քրիստոյին վիպասանը, այդ միջոցը նախընտրած էր Նաբոլիի Քրիստոմոնի ապարանքը վերադառնալու համար։ Պատեհ առիթով զինքը ճանչնալու բախտը ունեցայ, և այնքան մտերմանալու որ իր բնակարանին մէջ ժամադրութիւն մը տալու պատիւն ըրաւ ինծի։ Նորին վսեմութիւնը(*) Գեղարուեստից բարձրագոյն վերակեցուն, չքեղագէս կահաւորուած իր սեղանակից բարեկամները կ'ընդունէր իր հիւրասենեակին մէջ՝ որու պատուհաններէն Նաբոլիի գեղեցիկ ծոցին վրայ կը նայէին։ Հրաւիրեալներէն կային Մաքսիմ սիւ Քան, Պ. Դաբոյլի սի Պելմոնդէ, Վէսուվի դիտարանին տեսուչը, զօրավար Թիւռ, կոմս Սանտոր և այլք։ Խօսակցութիւնը քիչ մը քաղաքական նիւթերով և քիչ մըն ալ Պոմպէյի նոր պեղումներուն վրայ չրջելէն յետոյ, Տիւմա ինծի դառնալով «Դնա սեղանին ծածկոցը վար, ըսաւ, ես ալ կրակին առջև կ'երթամ» և բաճկոնը հանելով, թեւերը վեր սոթթած, իր անբաժանելի կովկասցի սպասաւորը քովն առած սկսաւ ճաշին պատրաստութիւններուն զբաղիլ։

Ահաւասիկ կերակուրներուն ցուցակը.

Frutti di mare, արշալոյսին ցօղին ատեն ծովուն եղերքէն հանուած և պնակին մէջ խոշորաչուխ լայնաբաց. և իսկոյն յետոյ սեղան հասաւ ծխաչունչ. գոլորշախառն և կարմրափայլ նարոլիդանական մաֆարցան, որու գալուստը սեղանին վրայ պատկառելի լռութիւն մը տարածեց։ Դգալի և պատառաքաղի ժխորին մէջ կարմրաներկ չրթունքներէն վար առ կախ, խմորեղէն այդ թելերը իրար պլլուած, մէկը միւսին վրայ սահելով, լպրծուն, կամաց կամաց կ'անհետանային։ Հրաւիրեալք սուրբ լռութեամբ մը իրենց գործողութիւնը ակնթարթի մէջ կատարեցին ամբողջ սեղանին ծածկոցին վրայ կարմիր դոյներ սրսկելով։ Պնակին պարունակութիւնը լինցածին պէս, հնախօսական եռանդուն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Պ. Պելմոնդէ, աւելի ձեռքով քան թէ խօսքով կը պնդէր թէ macaroni կոչելու չէ՛ այլ maccheroni (մաֆֆէրոնի) ըսելու է, և իրաւունք ալ ունէր։ Վէսուվի պահապանը—ինչպէս Տիւմա կ'ըսէր—իր վիճաբանութեան փաստերը Քրիստոսէ առջի դարերուն մէջ երթալով քաղել, սա պատմութիւնը յիշատակեց, թէ ատենօք Գամբանեայի ժողովուրդը իրենց մէջ խաղալու կոպիտ բարքերով կատակերգութիւն մը ունէին աթելլանի խաղեր անուանած. այս խաղին մէջ գլխաւոր դեր կատարող հոպիտ մը կար, անունը Մաֆիւս, որ իր սիրական մաքարնայի կերակուրը անճոռնի միմոսութիւններով կուլ կուտար կը լափէր, ամբոխը մեծաքրքիք խնդացնելով։ Սրդ Մաքիւսը, որ Քրիստոսէ մէկ քանի դար առաջ իտալական թերակղզւոյն ժողովուրդը ղուարճացնելու համար աչխարհք ե-

(*) Նաբոլիի մէջ ամէն մարդ քիչ չատ Sua eccelenza է ընդհանրապէս։

կած էր, և չատ հաւանականաբար Pulcinellaին նախահայրն էր, իր անունը ժառանգած էր իր սիրեցեալ կերակուրէն, կերակուր մը որ դարերու ընթացքին և պատմական յեղաշրջումներու մէջ անփոփոխ մնալով ինչուան մեր սերունդին հասած է, և որ համեղ հաճոյքներով կը հրճուեցնէ բոլոր լատինական ժողովուրդներուն ստամոքսը, մանաւանդ Նաբոլիտանացիները, Րոմանացիք, Վենետկեցիք և չի մոռնանք Մաճառները։ Տիւմա տեսնալով որ հակաճառութիւնը երկարելու վտանգը կը սպառնայ, նշան ըրաւ որ ձուկը բերեն։

Գաղերթայի ապարանքին աւազանին մէջ պարարտացած վիթխարի ծածան (carpe) մըն էր. Ովրատիոսի հռչակած, և Հռոմայեցւոց սեղաններուն փառքը, Ցալէռնի գինիով եփած, անուշահամ համեմներով հանդերձեալ պնակին մէջ պերճօրէն կը հանդչէր։ Ձուկէն յետոյ խորոված միսը սեղան եկաւ։ Դիրուկ խոճկոր մը զոր Գալապրիացի աւաղակ մը նախընթաց օրը զարկած և Տիւմայի ընծայ ղրկած էր։

—Եթէ դիտնաք ինչ ճարտար հրացանաձիգ մըն է, և ինչ սիրուն տղայ մը, ու Մօնթէ Քրիստոյի վրայ ալ խենթ հիացող մը։

—Ո՞նչ, ղինքը անձամբ կը ճանչնաք, հարցուց Պ. Մաքսիմ։

—Հարկաւ, պատասխանեց Տիւմա, ղինակից ենք։

—Ժանտարմաներո՜ւն դէմ...

—Ո՛չ... կինձերու դէմ միայն, այն դաժարակատրանները, որոնք սիրուն արարածներն են երբոր զայրոյթնին չի գրգռէք, և որոնց միակ տենչանքն է չամիւրի վրայ խորովիլ համեղապէս, որովհետև պատրաստ փափկակերներէ ճաշակուելու համար։

Սպասաւորները կ'ենձին ձագը տախտակի մը վրայ դրած՝ սեղան բերին։ Կովկասցին, իր սիրոյ նշանին վրայ հանդիսաւորապէս տախտակին դիմացն անցաւ և իր երկայն եաթաղանը օդին մէջ պտոյտաւոր չողոչներէն յետոյ ճարպիկ ճարտարութեամբ մէկ հարուածով երկու կտորի բաժնեց։ Հիացումի բացագանչումներով հրաւիրեալք խոճկորին փորին մէջ նչմարեցին թռչնիկներով լեցուած փառաւոր բաստան մը։

—Ահա, այս կերպ կինձը, Կովկասի Շամիլ դիւցազին սեղանին վրայ կը բերուէր առենօք, ըսաւ բարձրահասակ արեւելցին որու գեղեցկաձև ուրուագիծը պոմպէյական նկարներուն թաւչագոյն կարմիրին վրայ երկայն չուքով մը կըստուերագծուէր։

Հրաւիրեալք միաբերան հնչեցուցին «Ահա՛ Բորթօսալայել կերակուր մը» եւ ժամավաճառ չըլլալով, խոկոյն ճաշակելու սկսան, Տիւմայի ցոյց ալով որ իր վէպերուն հերոսները երեւակայական ծնունդներ չէին, այլ տակաւին կը գտնուէին արժանաւոր յաջորդներ Վալոնի, Պրասիէօի և Բիէրրֆոնի պառնին։ Կինձին յաջորդեց արծաթեայ սկաւառակի մէջ իւղով թրջած ջրակեցարի (bécassine) սալմի մը, տաք տաք ուտելու համար։ Սկաւառակը, առանց մեծ արարողութիւններու, ձեռքէ ձեռք անցաւ, երթալով իր ծանրութիւնը կորսնցնելով։ Տիւմա, ինքն ալ հրճուած խոհարարութեան այս գլուխգործոցին վրայ.

«Ուշադրութի՛ւն, բարեկամներս. պատառաքաղ գործածելը չի մոռնաք, որպէս զի մատերնիդ միասին չուտէք»։

Ուրիշ առթիւ մը Տիւմա մէկ օր և մէկ գիշերէ ի վեր տաք մոխիրին մէջ թաղուած կովու սթօֆադօ մը պատրաստելու վրայ էր (հաւանականաբար մեր կիւվեճը ըլլալու էր)։ Լածդաուօնի(*) մը յատկապէս նուիրական մոխիրը անչէջ պահելու սահմանուած էր. իսկ ինձի, կ'ըսէ պատուարժան բարեկամը, լուբիան պատրաստելու պաշտօնը տուած էր. Պուուկի մը մէջ, աղի չուրով լուբիաները կանխաւ խաչելէն յետոյ, չուրէն հանելով քամեց և յետոյ ինձի դառնալով.

—Հիմա պիտի տեսնաս, ըսաւ Երեք Հրացանակիրներու մատենագիրը, և լաւ ևս արդէն տեսնալու վրայ ես։ Սագին ճարպը ամանի մը մէջ հալեցնելով լուբիաները մէջը պիտի նետեմ, և թողում որ այս կերպ ճարպին մէջ կարմրի և չաքարագոյն աղնձի, ինչուան որ հեղուկին մեծամասնութիւնը ներս ծծէ։ Ca z'y est, չո՛ւտ հիմա գացա-

(*) Նաբոլիտանցի gavrocheն է։

ռօլալիդ մէջը քիչ մը մսի ջուր թափէ, ես ալ վրան գաւաթ մը կարմիր գինի աւելցնեմ, քիչ մը աղ, քիչ մըն ալ պղպեղ, ճեղք մը սխտոր, փունջ մ'ալ մաղտանոս և թողունք որ այսպէս երկու—երեք ժամ կրակին վրայ մաղմաղ եփ գայ, ինչուան որ լուբիան ճարպին մէջ յարի, հալի և purée ըլլայ։

—Յետո՞յ, վարպետ։

—Յետոյ թարմ հացով կերէք և անուշնեը ըլլայ։

«Նշանաւոր առիթներու մէջ մեծ վարպետին եամախութիւն ընելու արժանացայ, կ'ըսէ յոխորտանքով Տիւմային բարեկամը, չնորհիւ իմ քիչ չատ խոհարարական հմտութեանս, ղոր օրինակ, ղեղը հալեցնել, հաւկիթ կոտրել, հաց կարմրցնել, լեմոնին ջուրը հանել, պէտք եղած ատենը վարպետին նաըընչի չերտեր պատրաստել ալլն»։

Տիւմա ալ տեսնալով որ իր երիտասարդ պնակալէզը ապագայ կը խոստանայ, ատեպ խրատներ տալով իրեն միչտ սա հետեւեալ խօսքերը կը կրկնէ եղեր։ Jeune Carnute n'oublie jamais que tu as vu le feu avec moi et retiens les bons principes։

Ըսէք, խնդրեմ, Տիւմայական չէ՞ այս պատմութիւնը. և կըսեն թէ «Ոչ է կարելի երկու տէրանց ծառայել, կա՛մ գրիչը և կա՛մ չերեփը»։ Կը տեսնուի որ Տիւմա երկուքն ալ քալ գիտեր գործածել և թէ երկու արուեստին մէջ ալ հաւասարապէս վարպետ էր։

ԼԷՈՆ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ

Բեռա

ՇՈԳ-ՄՈԳ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Խենդ ու խելառ, առանց կապի, իրար չի բռնած, չոգ մոգ բաներ ըսելու եղանակն է Բարեկենդանը։

Օգտուելիք առիթ մըն է այս։

Վաղը՝ գուցէ ուշ ըլլայ որատայեակելու համար գաղափարներ որոնք իրենց ապուշ, յիմար երեւոյթին տակ, չատ խելացի բան մը կրնան ծածկել, ինչպէս ղուարճացնող, խնդացնող տարազի մը և ձեւերու տակ, վչտակիր, ցաւած հոգիով clownները կան թատերաբեմերուն վրայ՝ ինչպէս նաև կեանքին մէջ։

Պայմանագրութիւնները կը ներեն այսօր բան մը ղոր կ'արգիլէին երէկ։ Ամէնէն պատուաւոր կինը իր հոլանի ուսերը կրնայ ցցուցնել հինգ հարիւր էրիկ մարդերու, երբ միասին կը գանուին ատենք. բայց երբե՛ք, երբ զատ զատ կը ներկայանան։

Կատակը՝ ճչմարտութիւն մը ընելու ամէնէն դիւրին և հեչտին եղանակն է, որմէ միչտ կ'օգտուին humoristeները։ Կեղծ արհամարներ կան ղորս ճչմարիտ խելացիներու հետ չեմ փոխեր։

Բանի որ Բարեկենդան է, խնդանք, ըղձանունք և հրճուինք, որովհետև կեանքը չատ կարճ է և Մեծ Պահքը խիստ երկայն։ Համեմատութիւն չի կայ.—երեք հարիւր վաթսուն օրերու վրայ, միայն տասնըհինգ օր խնդալու համար։ Լալու բաժինը միչտ չատ է։ Կը կարգուիս, դիչեր մը հարսնիք և երկու չաբաթ մեղրալուսին. կինդ կը մեռնի, տարի մը սուգ...։ Եւ ասոր ճիշդ հակառակը ըլլալու էր։

***

Մինչև հիմայ մարդանութիւնը նկատուած էր իբրև վերջին յիմարութիւն մը ղոր ամուրի մը կրնար գործել։ Ամուսնալուծութիւնը հնարուեցաւ բարեբաղդաբար, այդ անպատեհութիւնը դարմանելու համար, ինչպէս serumը՝ կեղծմաչկէ ազատելու համար մանուկները։

***

Աւելի կը նախընտրեմ սիրական մը ունենալ որ ապակիին եաեւէն կը ժպտի, քան սիրական մը որ ծունգերուս վրայ կը խնդայ։ Ժպիտը ազնուական է, խնդալը գռեհիկ։ Ժպիտը չունչ մըն է որ հոգիէն կը բխի, որուն մէջէն կ'անցնի և կը փթթի չրթունքներու վրայ։ Խնդալը փայծաղին ցնցուման է։ Ճչմարիտ espritն կը ժպտեցնէ. միմոսներն են որ խնդացնել կուտան։

***

Երկու տեսակ կապ կայ երիկ մարդոց և կիներու մէջ։ Կա՛մ այն է որ բնականօրէն և փոխադարձաբար քաշողութիւն մը ունին իրարու—և այս պարագային միշտ նպատակն ին է դիտակցաբար կամ ոչ, միայն և միայն ծննդագործութիւնը (reproduction)—և կամ այն է որ, այդ պատրուակին տակ, անոնք կը վնտռեն իրենց եսասիրութեան գոհացումը որ և է ձեւի տակ։ Առաջին եղանակը արդարանալի է և բարոյական. միւս եղանակը, արտաքին ձեւերովը միայն փրկուած, պարզապէս պոռնկութիւն է։

Այն ինչպէս, ապականուած արարածը որ գիշեր ատեն, մեծ քաղաքի մը փողոցներուն մէջ հինգ ֆրանքնոցի մը համար իր մխսերուն հրապոյրը կը ծախէ անցորդի մը որուն երեսը անգամ չի կրնար տեսնել մոլթին մէջ, իր այդ ընթացքին համար այդ աղջիկը կը պոռնկանայ։ Կը պոռնկանայ նաև այն անպիտանը որ իր ծառայութիւնները կը մատուցանէ տափասէր պառաւի մը եւ ատոր փոխարէն դրամական վարձատրութիւն մը կ'ակնկալէ։ Այդ աղջիկը և այս տղան չատ չեն տարբերիր իրարմէ։

Ո՞ւր է տարբերութիւնը իր սիրականին կռնակէն ապրող անչահ մարդուն և այն երիտասարդին միջև որ գարպաս կ'ընէ հարուստ մարդու մը աղջկան որուն համար սակաւ մը սէր չունի և ամուսնանալ կուզէ անոր հետ, պարզապէս դրամին համար։

Ինչ տարբերութիւն կայ անձանօթի մը, քանի մը դահեկանի համար ինքզինքը ծախող չքաղիկին և այն կուսագեղ աղջկան միջև որ խորանին առջև գլուխը կը միացնէ գըլխուն մարդու մը ղոր չի սիրեր և որ՝ իր գըրկախառնութիւններուն փոխարէն իրեն զարդեր, ծառաներ, պերճօրէն կահաւորուած տուն մը, ծնարադին toiletteներ կը խոստանայ։

Այս կամ այն պարագային մէջ, չարժարիքը միևնոյն է, միևնոյնն է նաև վարմունքի եղանակը։

Մայր մը որ պատուաւոր կնկան համբաւ ունի և որ բարքերու հետ կատակ չընէր, աղջկանը հարուստ փեսացու մը կը ներկայացնէ և անոր, բնական անտարբերութեանը յաղթելու համար ճարպիկ յորդորներ կը կարդայ անոր սա ձեւին տակ դրեթէ—«Աղջիկս, լսենդ մ'ըլլար, ասանկ բաղդ մը չեն մերժեր. ասանկ չնորհքով մէկը գուցէ երկրորդ անգամ մըն ալ ձեռք չի կրնանք անցընել։ Խելացի աղջիկ մը գլխէն դուրս վանելու է վիպական բոլոր յիմար պատմութիւնները և դրական կերպով պէտք է ըմբռնէ ամուսնութիւնը» եւլն. եւլն։

Այս ձեւով խօսող մայր մը օրինակելի կին մը կը նկատուի ուրիշներու համար, մինչդեռ ըստ իս, պարզապէս կաւատուհի մըն է, ճիշդ այն լկտի և քամինելի պառաւներուն պէս որոնք հանրային պարտէզի մը մէկ նըստարանին վրայ, առանց գործի մնացած դեռատի կար կարող աղջիկներու ականջն ի վար ամօթալի առաջարկութիւններ կ'ընեն անխղճօրէն և անպատկառ կերպով։

Աղջիկ մը որ պառաւ մայր մը և կամ պզտիկ եղբայր մը մնուցանելու համար ինքզինքը կը ծախէ, բարոյապէս չատ աւելի բարձր է քան այն օրիորդը որ ամուսնական անկողնին մէջ ոսկիի տոպրակներ կը փնտռէ իր պարահանդէսի և դիւղագնացութեան ծախքերը մատակարարելու համար։

Մաքս Նորտաու (Max Nardau) գերման մեծ փիլիսոփային այս խօսքերը եթէ ես ըսած ըլլայի, թերեւս քարկոծէին զիս. բառերբաղդաբար ըսողը այն կարգի իմաստասէր —բարոյախօս մըն է qui fait loi en la matière։

Թէև գերմաներէն է գիրքը ուսկից քաղեցի այս խօսքերը, բայց կարծես ուրիշ պատերու համար ալ գրուած է. ուստի գէշ չպիտի ըլլար եթէ մեծ պահքի երկայն օրերուն, կարդայինք նաև «Les Mensonges conventionnels»ը,

Բարեկենդանի մէջ յղացուած գաղափար մը կրնայ ծիծաղելի երեւնալ։ Կանխատեսիչի ատիկայ։

***

Հարիւրաւոր կիներու վրայ ըրած ուսում-

նասիրութենէդ կրնաս յուշատետս գաղափարներ կազմած ըլլալ իգական սեռին վրայ։ Բայց մէկ հատին կողմէ եկած բառ մը, ակնարկ մը, ժպիտ մը բաւական է՝ լաւատեսներուն լաւատեսը ընելու համար զքեզ։

* * *

Վերջաբանելու համար։

Երիտասարդ մը աղջկան մը ձեռքը կը խնդրէ հօրմէն.

—Ան չէ ամա, աղջկանս պօղազը պիտի կրնամ նայիլ։

—Վախնամ, ծուռ ճիտ է, մե՛ղք, չեմ գիտեր։

ԳՐԻԶԱՆԹԻՄ

ՏՕՔԹ. ՈՒՕՇԻՊԸՐՆ

Սեղանիս վրայ, աչքիս առջեւ ունիմ Տօքթ. Ուօշպըրնի Դրամապատուբիւն եւ ուրիշ Քարոզները(*), որ դեռ քանի մը օր կ'ընէ հրապարակ ելլալ, Բրոֆ. Ա. Տ. Յակոբեանի գեղեցիկ թարգմանութեամբը, կարծեմ նաեւ նախաձեռնութեամբը։

Երկու հարիւր էջերէ բաղկացող այդ հատորը անտարակոյս իր արժանաւոր տեղը պիտի գրաւէ այս տարուան մեր հրատարակութիւն. ներուն մէջ։ Հոս, իմ նպատակս է սակայն խօսիլ դրքին մեծանուն հեղինակին՝ Ռոպէրթ Դոլէճի հրաժարած Տնօրէնին՝ Տօքթ. Ուօշպըրնի վրայ, քանի որ առիթը ինքնին կը ներկայանայ. ու մանաւանդ քանի որ բաղդաւորութիւն ալ ունեցեր եմ կրկին իր ազդեցութիւնը ու դաստիարակուիլ իր ձեռքին տակ։ Ու տարակոյս չունիմ որ Ռոպէրթ Դոլէճի աշակերտողներու տպաւորութիւններն ու զգացումները չատ տարբեր պիտի չըլլան ա-նոնցմէ զոր հոս գրի առնել կը փորձեմ, առանց երբեք ուրիշներու կողմէ խօսելու իրաւունք մը ինծի վերագրելու։

Հասկնալու համար ա՛յն զարմանալի ազդեցութիւնը զոր Տօքթ. Ուօշպըրն ունէր դպրոցին մէջ, բաւական է յիշել անձնական փորձառութիւններ։ Երբ վարժարանին վերաբացումին խումբ մը նոր աշակերտներ Ռոպէրթ Դոլէճ կը դիմէինք՝ հարկաւ պէտք կ'ըլլար որ ներկայանայինք Տնօրէնին։ Այս օրուան պէս որոշ կերպով կը յիշեմ ա՛յն սրտի տրոփումը, դէմքի այլայլումը, որ Տնօրէնին ներկայանալու արարողութիւնը ունեցաւ իմ եւ ընկերներուս վրայ։ Ու պէտք է ըսել թէ ուրիշ դիչերօթիկ վարժարանէ մը կ'երթայինք հո՛ն. քիչ ու չատ կը ճանչնայինք դպրոցական ձեւակերպութիւնները. տեսեր էինք վարժապետներ, տեսեր էինք նաեւ նո՛յն իսկ ամերիկացի տնօրէն։ Բայց, չեմ գիտեր ինչո՛ւ կամ ի՛նչպէս, դողը մտած էր սրտերնիս ու աննկարագրելի յուզումով միայն սանկ մը հրեւցանք Տօքթ. Ուօշպըրնի։

Ու Ռ. Դոլէճի չորս տարուան ուսանողական կեանքիս մէջ ա՛յդ նոյն զգացումը Տնօրէնին հանդէպ՝ աւելի զօրացաւ քան թէ տկարացաւ։ Եաքէն, տարիէ տարի դասեր ալ ունեցանք իրմէ, վերջին տարիս՝ ըստ սովորութեան սեղանակից եղանք իրեն, ու է՛ն եաքը՝ ամավերջի հանդիսաւոր օրուան մէջ վկայական ալ առինք ձեռքէն, բայց չի փոխուեցաւ երբեք այն տպաւորութիւնը, զոր ստացեր էինք իրեն նկատմամբ նոյն իսկ վարժարան մտնելէ առաջ, և զոր՝ ինչո՞ւ չի խոստովանիմ՝ չեմ կրցած հեռացնել ինձմէ, տիբլօմս իրմէ ստանալէս տասնըեօթը տարիներ վերջն իսկ։

Տօքթ. Ուօշպըրնի անունին ձգած այս ազդեցութիւնը, համբաւը, տարօրինակ, և կամ ուրիշ որևէ կերպով յատկանշուելիք այս տպաւորութիւնը կը չեշտեմ, որովհետեւ զայն չզգացող չի կայ Դոլէճին չրջանակին մէջ, յատկին սպասաւորէն մինչև բարձրագոյն կարգի ուսանողը, ու ամէնէն փոքր աշակերտին մինչև է՛ն չարգուած բրոֆէսորը։

Տօքթ. Ուօշպըրնի այս անբացատրելի ազդեցութեան վերագրելու է՝ անտարակոյսն անուրանալի չաջողութիւնը, օրըստօրէ աճող առաջդիմութիւնը, զոր կրած է Ռոպէրթ Դոլէճ անունով ճանչցուած այն միջազգային մեծ Հաստատութիւնը, ուր այս օր կը դաստիարակուին ամէն ժամանակէ ա-

(*) Յ. Մատթէոսեան գեղեցիկ տպագրութեամբ և Տօքթ. Ուօշպըրնի պատկերով զարդարուած հատոր մը։

ւելի մեծ թիւով աշակերտներ, որոնք կը ներկայացնեն զանազան աղգութիւններ, և որոնց մէջ ուրախ ենք ըսելու՝ պատուաբեր տեղ մը կը բռնեն միշտ հայազգի ուսանողները։

Տօքթ. Ուօշպըրնի պատանեկութեան ու երիտասարդութեան վրայ խիստ հետաքրքրական բաներ կը սորվինք այն ինքնակենսագրական գարոզէն, զոր խօսած է 1903 մարտ 1ին, իր ծննդեան հօթանասուներորդ տարեդարձին, որուն ամբողջական ընթերցումը պիտի կարենանք ըմբռնելնել վերոյիշեալ հատորէն։ Բայց անկարելի է քիչ մը բան հոս մէջ չի բերել անկէ։ Տօքթ. Ուօշպըրն կ'ըսէ «Որչափ որ մանկութիւնս կը յիշեմ, չատ խոստմնալից տղայ մը չէի, և վստահ եմ որ տարբերը աղդեցութեանց տակ չար տղայ մը պիտի ըլլայի չատ դիւրաւ։ Դպրոց սկսայ յաճախել, երբ չորս տարեկան էի, և բարձրադոյն վարժարան՝ երբ ինը տարեկան էի։ Երբ տասնհինգ տարեկան եղայ, Անտովըր համբաւաւոր մէկ վարժարանը ղրկուեցայ։ Բայց չեմ յիշեր որ իմ դասերս հետաքրքրած ըլլան ինծ այս տարիներուն մէջ։ Ծոյլ էի չեմ կրնար ըսել, ուսանիլ և աշխատիլ չէի սիրեր. բայց բոլոր եռանդովս ամէն տեսակ խաղի կը մասնակցէի, նաւավարել, ձուկ որսալ, որսորդութեան երթալ, ձի հեծնել, մարմնամարզութեամբ զբաղիլ»։

Այս յայտնութիւնը անհատատալի ըլլալու չափ անակնկալ է իր բոլոր աշակերտներուն։ Յորդիլ թէ մեր ճանչցած ահաւոր ու իմաստասէր Տնօրէնը՝ առա՛նկ պատեհեկութիւն մը և երիտասարդութիւն մը անցուցեր է։ Ու հոս ալ նորէն Տ՛Տ՛Ք. Ուօշպըրնի խորամանկութիւնը կ'ընդհնմարեմ, որ առա՛նկ յայտնութիւն մը կ'ընէ գործէ քաշուելու պահուն. հակառակ պարագային՝ երես առնելին դուրս իր ծոյլ, ձուկ որսացող աշակերտները, իբրև չքմեղանք կամ արդարացում մէջ բերելով «օրինակը՝ ուսուցչէն» խօսքը։

Ինչ մը վարը կ'աւելցնէ. «Եռանդուն քաղաքագէտ մըն էի նաև մանկական տարիքէս սկսեալ, և որոշ կրնամ յիշել քաղաքական Հանդէսներու մասնակցութիւնս, երբ դեռ եօթը տարեկան էի»։ Ես ալ որոշ կրնամ յիշել թէ՝ կարդացեր եմ իր չատ մը քաղաքական յօդուածները, զորս անգղիական ու ամերիկեան զանազան առաջնակարգ Հանդէսներու մէջ հրատարակած է այդ տարիքէն չատ վերջը։ Դոկէճին բազմահատոր գրատունին մէջ կային կարգ մը հատւածներ Հանդէսներու, որոնք բզիկ բզիկ եղած էին, քանդի աւանդութեամբ գիտէին ուսանողները թէ ծածկանունի մը տակին պահուըտած՝ չատ մը քաղաքական յօդուածներ գրած էր ինք՝ այդ հին Հանդէսներուն մէջ։ Ու կարծեմ մինչև վերջերս ամերիկեան Հանդէսի մը ամէնէն փայլուն ու վինտուած յօդուածներն իր ստորագրութիւնը կը կրէին։

Մեզի համար, այդ ինքնակենսագրական Բարոզին ամէնէն չահեկան մասն է ասլ,— «1855ին չրջանաւարտ եղայ և տարի մը ճամբորդութեամբ անցուցի։ 1856ի մայիս ամսուան մէջ էր որ առաջին անգամ Պոլիսը տեսայ, և մեկնեցայ առանց բնաւ իսկ երազելու թէ իմ բնակավայրս և իմ կեանքիս գործունէութեան ասպարէզը պիտի ըլլար այն, թէ ես ուրիշ բոլոր տեղերէ աւելի պիտի ընտանեկան սիրէի զայն»։

Տօքթ. Ուօշպըրն՝ Դոկէճին մէջ կը ճանչցած էր երկու հանգամանքով, մէյմը իբրև ուսուցիչ և մէյ մըն ալ իբրեւ Ընդհանուր Տնօրէն։

Իր աւանդած գլխաւոր դասերն էին և են՝ Քաղաքական Տնտեսութիւն և Փիլիսոփայութիւն, երկու ճիւղեր որոնց մէջ յայտնի է թէ կը պահանջուի գերազանց կարողութիւն և խորունկ հմտութիւն։ Ու աւելորդ իսկ է ըսել թէ իր նիւթերուն տէրը էր ան, ամէն կերպով։ Փիլիսոփայութեան պատմութիւնը թերեւս իր ամէնէն չատ սիրած դասն էր, ու աշակերտներուս ալ ամէնէն չի սիրած դասը, որովհետև վարժարանին ամբողջ ծրագրին մէջ անկէ աւելի խրթին, չոր ու ցամաք դաս մը չի կար թերեւս։ Բայց վա՛յ ան աշակերտին որ դասը չի պատրաստած դասարան մտնէր։ Թէև հիմա, անկեղծօրէն կը խոստովանիմ որ, եթէ Տնօրէնը ինքը չըլլար

այդ դասը աւանդողը, դասը սորվող, պատրաստող աչակերտ ալ չատ քիչ գտնուէր Թերեւս։ Միտ էր դասին մէջ, աննկատող ու քիչ մըն ալ քաչքչող, մանաւանդ երբ տեսնէր թէ բանգէտի հովիւը կ'առնէր աչակերտը։ Իր փիլիսոփայական հմտութիւնը անսահման ըլլալուն՝ չէր կրնար կարծես հասկնալ թէ մենք ինչո՞ւ չէինք կրնար հատիկ հատիկ ու յստակօրէն պարզել Սքինօզայի մը կամ Քանդի մը տեսութիւնները։ Դասը լուսաբանելու վարպետութիւնը իրեն տրուած էր սակայն։ Ուսանողներու քանի՛ սերունդներ անցած էին արդէն իր ձեռքէն։ Գիտէր աչակերտին դժուարութիւնները, միայն թէ կ'ուզէր որ աչակերտը ինք նախ փորձ մը ընէ հասկնալու, բացատրելու։ Եւ երբ ասոր անկարելիութիւնը տեսնէր, ա՛լ այն ատեն վար կ'առնէր ակնոցը ու ամէնքս ալ գիտէինք դասին քը։ տեղէն կ'ելլէր, քանի մը քայլ կ'առնէր դէպ ի դիմացի պատը, ու ոտքերը լարած, կռնակը պատին՝ կըսկսէր ճառել։ Ու ամէնքս ալ ականջ կը կարէինք, մութ կէտերը լուսաբանուած էին այլ եւս, ու մեր հասկնալութենէն վեր երեւցած բաներուն տրացած։ Շարժումներ կան որոնք մարդուս վրայ խորունկ տպաւորութիւններ կը ձգեն։ Տոքթ. Ուօչպըրնի այդ կեցուածքը անմոռանալի է մեզի, քանի իր այդ չարժուածքը առաջաբանն էր ամենուս կողմէ փափագուածին։

Իր սիրական միւս նիւթն էր Քաղաքական Տնտեսութիւնը։ Այս դասը կը սիրէինք ամէնքս ալ անխտիր։ Փիլիսոփայութեան պատմութեան դասէն կերպով մը պրծիլ՝ չատերու փափագն էր չիտակը, իսկ քաղաքական Տնտեսութենէն դաս մը իսկ կորնցնել ո՛չ մէկերնուս միտքէն կ'անցնէր։ Եւ մինչ ասիկա ամէն ուսանողի փորձառութիւնը չէ՞ եղած. սիրած դասին եռեւէն վազել, չի սիրածին ալ առջեւէն փախչիլ։

Կրնայ ըսուիլ թէ քաղաքային Տնտեսութիւն կոչուածը ինքնին արդէն չահեկան է. բայց այդ ճիւղին դասաւանդութիւնը Տոքթ. Ուօչպըրնէն առնելու է մարդ՝ համը ղգալու համար։ Արդէն տեսանք թէ կանուխ հասակէն բնական հակում մը ցոյց տուած էր այդ ճիւղին, ինչ որ արդէն բաւական երաշխաւորութիւն մըն է այդ ճիւղին մէջ իր ցոյց տուած հիանալի հմտութիւնը։ Զուարճալի միջադէպ մը միտքս կուգայ այս րոպէիս. և ինչ միջադէպեր չէ տեսած Տնօրէնին այդ ընդարձակ դասարանը։ Անգամ մը Տնօրէնը մեղի կը խօսէր դրամին արժէքին վրայ. թէ՝ մեր սիրած դրամը, զոր օրինակ ոսկին, իր արժէքը կամ գինը կը պարտի հաղուագիւտ ըլլալուն. մեծ աշխատութեամբ ձեռք ձգուելուն համար է որ թանկագին կը նկատենք ոսկին։ Ահիդ այս կէտին, յանկարծ դասարանին մէկ անկիւնէն մեր ընկերներէն մէկը մասը վեր առաւ, հարցում մը ունէր ընելիք։ Եւ Տոքթ. Ուօչպըրն մի՛չտ պատեհութիւն կուտար բանաւոր հարցումներու, պարագայ մը որմէ կարծեմ չատ չեն ախորժիր սահմանափակ հմտութեան տէր ուսուցիչներ։ Այդ աչակերտը հարցուց որ, եթէ ճամբան քալած ատենը, փողոցին մէջ գտնէ հարիւր ոսկի պարունակող քսակ մը, ո՞ւր է աշխատութիւնը այդ քսակին տտացումին մէջ։ Ու մեղի անանկ երեւցաւ թէ հարցումը չնորհքով մը պիտի պապանձեցնէր մեր ուսուցիչը, քանդի արժէքին համապատասխան աչխատութիւն մը չիկար արդարև այս պարագային։ Ուսուցիչնիս սակայն առանց վայրկեան մը իսկ վարանելու, այդ աչակերտին դառնալով՝ փսփսալու ձայնով մը պատասխանեց «Կամաց ըսէ, պարո՛ն, ուրիշները չլսեանան, դասէն վերջը ինծի բեր այդ գտած տակդ ու գործը կը կարգադրենք»։ Եւ իրաւ ալ գործը կարգադրուած էր։ Այդ աչակերտը, ա՛լ այդ օրէն եռքը մէյ մըն ալ մասը վեր չառաւ հարցում ուղղելու համար։

Անցնելով հիմա վարժարանին մէջ ունեցած իր ամենակարեւոր պաշտօնին՝ Տնօրէնութեան, կը վարանիմ, կը չուարիմ թէ ինչպէ՛ս ներկայացնելու է ղինքը։ Ըսի արդէն թէ՝ ամէն տեղ և ամէն ժամանակ ըզգալի էր իր ազդեցութիւնը։ Կը յիշեմ որ իմ աչակերտութեանս, տարի մը բացակայեցաւ վարժարանէն. կը յիշեմ նաև թէ ի՛նչ անապրիչ դժուարութիւններ ծագեցան դպրոցին

մէջ, ի՛նչ նեղութիւններ քաշեց խեղճ Տօքթ. Լոնկը, որ խիստ ազնիւ ու համակրելի անձ մըն էր արդարեւ, բայց անյարմար այդ դործին, որ Տօքթ. Ուօչպըրնի մը չուքը կը պահանջէր։

Ր. Գոլէճի ընդհանուր ուսանողներն ամէն օր անգամ մը, առտուան պաշտամունքին՝ պատեհութիւն կ՛ունենային տեսնելու Տնօրէնին դէմքը։ Ինք անպատճառ պիտի դար ուսումնասրահ, անուանակոչութեան թաւշապատ տեսարակը ձեռքին մէջ պտրած։ Ի՛նչքան ալ աղմկալից ըլլար սրահը, Տնօրէնը ոտքը սեմէն ներս դրածին պէս կը դադրէր ամէն աղմուկ։ Եւ եթէ մէկը կ՛ուզէ աղմուկի, ժխորի վրայ ճիշդ գաղափար մը կազմել՝ այցելելու է Գոլէճին ուսումնասրահը՝ արձակուրդի պահերուն։ Բեմին վրայ, աւանդական դրասեղանին ու դարձեալ Գոլէճին աւանդական ու քիչ մըն ալ նահապետական աթոռին վրայ նստածին պէս, խոր լռութեան մէջ կը կարդար բոլոր տղաքներուն մականունները, ներկայութիւնին կամ բացակայութիւննին նշանակելու։ Աչակերտները կը վախնային բացակայել. ու քանի մը ցորեկօթիկներ կևանքերնուն մէջ չե՛ն կրնար մոռնալ ա՛յն պղտիկ սուր ակնարկութիւնները, որոնց կ՛ենթարկուէին երբեմն։ Անուանակոչութենէն վերջ, Սաղմոսի փոփոխակի ընթերցում և յետոյ կարճ աղօթք մը Տնօրէնէն։ Այս էր ամէն առտուան սկզբնաւորութիւնը, երբ միայն Տնօրէնը կը տեսնէին ընդհանուր աչակերտները։

Կարծողներ կան թէ, չատ մօտիկ չփումը օգտակար չըլլար Տնօրէնի մը ղիրքին համար. անձնապէս համոզուած եմ ասո՛ր, դաոելով Ր. Գոլէճի մէջ տեսածէս, թէև խընդիր է հարկաւ Տօքթ. Ուօչպըրն մըն ալ ունենալ իրրև Տնօրէն։ Աչակերտներ կային Գոլէճին մէջ, որոնք լո՛կ ուսումնասրահին և կամ նրբանցքներուն և կամ պտոյտի համար արտօնութիւն առնելու առիթով կը տեսնէին Տնօրէնը։ Եւ կը խորհիմ թէ՝ արդեօք այս անմերձենալութիւնը ինքնին դեր մը ունէ՞ր այն աղդեցութեան մէջ, որով պարուրած էր Տնօրէնին անունը։

Ր. Գոլէճ միջազգային վարժարան մըն է։ Եւ անշուշտ այս պարագան ինքնին կը հանէ ներքին խնդիրներ, որոնք չեն կրնար գոյութիւն ունենալ աղգակից ուսանողներու մրնոլորտին մէջ։ Տօքթ. Ուօչպըրնի չրջահայեցութիւնը սակայն ու մանաւանդ հեղինակութիւնը քանիցս առաջքը առած է միջադէպերու, որոնց հետեւանքը կրնար անհաճոյ ըլլալ։ Աչակերտները վարելու, համակերպեցնելու կարողութիւնը իր է՛ն մեծ յատկութիւնը պիտի մնայ միշտ։

Բայց գոլէճական յիշատակներուս ծայրը չի դար, մինչդեռ ընթերցողներուս համբերութեան ծայրը կուգայ։ Պէտք է կանգ առնել հոս։

Գրի առի այս քանի մը կցկտուր յիշատակներս՝ փառաբանելու համար մէկը, որ մեր մէջէն խիստ չատերու կեանքին ուղղութիւն տուած է, որ իր ուսանողներուն և մանաւանդ ընթացաւարտներուն սրտին մէջ անմոռանալի տեղ մը գրաւած է։

Հսկայ լեռան մը պատկերը պղտիկ դործիքով մը լուսանկարել փորձողին կը նմանի երբեմն։ Գործիքս դաշտը նեղ է, լուսանկարելիքս հսկայ ու կրկնեմ անգամ մըն ալ՝ ինծի համար ահաւոր ու փառաւոր։

Ասկէ տարբեր բան մը ըլլար թերևս գրածս, բայց ի՛նչ պահեմ մնդքս, իր պատկերին վրայ նայած ատենս ինծի անանկ կ՛երեւայ թէ աչքին տակէն կը սասռէ գիս. չուզեր գոլեստ, չուզեր տարփողանք, քանդի ատենցմով չէ որ գոհ պիտի ըլլայ իր սիրտը։ Իր համբաւը կրնանք տիեզերական կոչել, քանդի ինքն իր բերնով կ՛ըսէ «Բարեբաղդութիւնն ունեցած եմ վայելելու մտերիմ առնչութիւնը ամէն աղգայնութենէ հարիւրաւոր երիտասարդներու, որ սիրալիր խօսքերով կ՛աղջունեն զիս այժմ ո՛ւր որ ալ երթամ աչխարհիս վրայ, և փոքր բան մը չէ ամբողջ աղգերու վստահութիւնը վայելել իբր ճչմարիտ բարեկամներ»։

Ցուզիչ են մանաւանդ Տօքթ. Ուօչպըրնի կենսագրական քարոզին սա՛ վերջին մասերը։—«Գալով ինձ, իմ բոլոր սրտովս չնոր-

հակալ եմ որ Աստուած թողլ առած է ինձ բոլոր այս տարիներն անցընել Ռոպէրթ Գոլէճի մէջ, որ ինձ պատեհութիւն առած է քիչ չատ ծառայութիւն մատուցանել: Իմ միակ ցաւս այն է որ աւելին ըրած չեմ: Տակաւին՝ ես ալ ունեցած եմ ծառայելու օրերս, որ յուսամ թէ դեռ բոլորովին վերջացած չեն»:

Ես ատորագծեցի վերջին մասը, քանզի վստահ եմ թէ Տօքթ. Ուօլպըրնի բոլոր սաներուն և ընթացաւարտներուն սրտաբուղխ փափագը և աղօթքը կը յայտնէ այն:

ՏՕՔԹ. ՅՈՎՍ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԿԵԱՆՔԷ

ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՊԱՐԱՇԱՆԴԷՍԸ

Չեմ գիտեր թէ ինչ նոր բան պիտի մնայ ինծի գրուցելու, հայերէն ու ֆրանսերէն օրաթերթերու ընդարձակ նկարագրականներէն եաքը որոնք այնքան հետաքրքրութեամբ կարդացուեցան: Բերայի մէջ մանաւորապէս, չաթթներէ ի վեր օրուան խօսակցութեան նիւթն էր Տ. և Տիկին Մարդէն Յակոբեանի սարքած այս ցայգաւոնը, ուր կը միանային ընտանեկան երեկոյթի մը վայելչութիւնն ու մեծ պարահանդէսի մը ոգեւորութիւնը. և հիմակ որ վեց օրեր անցած են անկէ ի վեր, դեռ կը լսուին անոր արձագանգները: Ուշ չէ ուրեմն, եթէ քանի մը էջ ալ Մասիսի մէջ նուիրուի անոր, մանաւանդ որ bal costumé գողտրիկ անունին տակ՝ գեղարուեստական ցուցադրութեան հանդէս մը եղաւ անիկայ, սկսելով Սրլանտիտի սրահներուն զարդարանքէն մինչև հրաւիրեալներուն չքեղ զգեստաւորութիւնները: Այդ սրահները, իրենց բոլոր բաժանումներով, վերածուած էին չինական մեհեանի մը ուր ներդաշնակօրէն կը դիրկընդխառնուէին Ճարոնական, Հնդկական, Պարսկական և ամբողջ Արեւելեան զարդարանքները,—օթոց, կապերտ, ասեղնանկար եւլն,—լայնօրէն տեղաւորուած սիրուած ամէն կողմ, որոնց արժէքը հինգ հարիւրհազար ֆրանկ կը գնահատէ Լէվրնդ Հերլս, իրաւամբ դիտել տալով թէ Մարդէն Էֆ. Յակոբեանի Musée Orientaleին պէս հաստատութիւն մը ունենալու է մարդ, այս տեսակ պերճանք մը ընծայելու համար իր հրաւիրեալներուն: Այս ճոխութեան վրայ աւելցուցէք գունաւոր լապտերիկները որոնք խորհրդաւոր լոյսեր կը սփռէին ծխարաններուն ու խօսարաններուն մէջ,—վրանաձեւ սրերուն դահլիճներ,— մինչ լուսաշող կը բայուէր բուն իսկ պարասրահը հարիւրաւոր զոյգերը որոնք կ'երթեւեկէին կը պարէին հոն՝ պատմական մեծարժէք տարազներ հագած: Եւրոպական մեղմ ու զուարթ երաժշտութիւնը որ կ'ոգեւորէր զանոնք հանդիպակաց սրահին մէջ չքասեղանին չուրջ առաջ եկած ոգեւորութենէն զատ, բնական գեղեցկութիւններն ու չնորհալիութիւնները փափուկ սեռին, Ասիենական կամ հին Ֆրանսական արդուզարդերով աւելի' ակնախիտղ ու գաղափար մը կուենենաք այն դիւթական տպաւորութեան վրայ զոր կը թողուր այս պարահանդէսը,—տեսակին մէջ եղական: Ուրիշ ֆրանսերէն թերթ մը, Սեւվեթ, կը գրէր իր նկարագրականին մէջ թէ Սըր Իսկար Վինսընդէ երբեմն Bal costumé-ն որուն վրայ քանի մը ձմեռ խօսուեցաւ, ճոխութեան ու զարդարանքի կողմէ՝ բաղդատաբար Յակոբեան պարահանդէսին՝ նոյնն էր ինչ որ է օրէոէդը օրէոաին քով:

Հաճոյքով կ'արձանագրենք օտարներու այս գնահատական վկայութիւնները որոնք նոյնքան պատիւ կը բերեն Տ. և Տիկին Մարդէն Յակոբեանի ճաշակին որքան այն հմայանքին որուն ընկերային յատկութիւնները չեչտելն անգամ մըն ալ:

Երկար է չարքը ներկաներուն որոնք սիրայօժար ընդունած էին իրենց ուղղուած հրաւէրը. յիշենք, ականաւոր անձնաւորութիւններէն, Բերայի Վսեմ. Կառավարիչ պէյը, Անգլիոյ դեսպան Սըր Նիքօլաս Օ'Քօնոր, Ամերիկեան դեսպան Պ. Լայշման ու որդին Պ. Ճէյք Լայշման, Ճէմիլ փաշա, Վուսս փաշա, պարսկական դեսպանատան գործակատար Միրզա Մուսթաֆա Խան, Յով-

հանդէս Յան, Գրիգոր Յան Շամտանճեան՝ իր Տիկնոջ հետ, Տ. և Տիկին Գաբրիէլ էֆ. Նոթառնեանեան, Մկրտիչ և Վահան էֆ.ք Էսքեան, իշխան Ժրիւմէնպէրկ՝ աւստրիական դեսպանատունէն, անգլ. դեսպանատան զինուորական կցորդ Մընսէլ գնդապետը, ռուս դեսպանատան Ա. թարգման Պ. Մանտէլսթամ, և ուրիշ գլխաւոր պաշտօնատարներ միւս դեսպանատուններէն։ Հայ բարձր դասու ընտանիքներ ու մաս մըն ալ եւրոպացի ընտանիքներ, ծանօթ երիտասարդներ, քանի մը լրագրապետներ կ'ամբողջացնէին չարքը ներկաներուն։

Շատ տկար գաղափար մը տուած պիտի ըլլանք՝ յիշելով Տիկիններուն և Օրիորդներուն քօսդիւմները, մէկ—երկու բառով միայն. բայց պարտանդէսին է'ն մեծ հրապոյրը կազմող այդ տարրը կարելի է զանց ընել։ Տիկին Մարդէն Ճակոբեան կը կրէր սպանիական պարուհիի տարազ մը, թաւշեայ ծիրանագոյն վերարկու մը առած ուսերուն վրայ. Տիկին Պէօթրիս Շամտանճեան Յան՝ Մառկոիթ տը Վալուայի ծանրագին հագուստ մը. Տիկին Նարդիկ Ներսէս կը ներկայացնէր լուսաղարդ գիշեր մը և Օր. Աննա Ներսէս՝ թիթեռնիկ մը, Տիկին Ասղինէ Տ. Կիւմիւշկերտան կը կրէր ժ.ի դարու աղնուականուհիի ճոխ տարազ մը. Տիկին Կ. Խօրասանճեան իր մետաքսեայ չրջազգեստին վրայ վայելչօրէն կը կրէր երաժշտական ձայնանիշեր, Տիկին Ա. Պարակէօզեան՝ Լուի ժէ.ի դարուն աղնուականուհիի սպիտակ տարազ մը, գլուխը զրած մարգարտահիւս վեղոյր մը. Տիկին Էտվար պէյ Տիւզ կը պատկերացնէր ցորենի հասկ մը, Տիկին Ասատան՝ Ֆաուօ, Օր. Սերովբեան՝ Քարմէնսիթա, Տիկին Յ. Ասլանեան կը կրէր հին հնդկանուհիի չքեղ հանդերձանք մը, Օր. Սէֆէրեան Թաուսթի Մառկոիթը կը պատկերացնէր և Օր. Սերվիչէն կը կրէր պէպէի կապոյտ տարազ։

Ու չարքը կը չարունակուի այսպէս, կանացի հին կամ ժամանակակից քօսդիւմներու, հմայիչ պէսպիսութիւն մը պարգևով, որոնց կը խառնուէին այրերուն ո'չ նուազ չքեղ ու այլազան տարազները։ Այնպէս որ, զանազան դարեր, բարքեր ու երկիրներ յիշեցնող այդ հանդերձանքները՝ պարապահներուն դիւթական զարդարանքներուն մէջտեղ, առաջ կը բերէին գեղարուեստական ամբողջութիւն մը ու մեծավայելուչ տեսարան մը որուն նմանը Բերա չէ տեսած, կրնանք ըսել։

Հիւրամեծարութիւնը զոր կը կատարէին Տիկին Երանուհի Յ. Յակոբեան և Տ. և Տիկին Մարդէն Յակոբեան, այնքան սիրալիր ու բնաւորմիկ էր որ հրաւիրեալները՝ étiquetteին հակառակ՝ ընտանի յարկի մը տակ կը դանէին ինքզինքնին։ Ու այս մտերմութեամբ չարունակուեցաւ երեկոյթը, ոգեւորեալ պատրերով որոնց պակասն էր քօթիյօնը որուն յատուկ նուէրները, գեղարուեստական առարկաներ ամէնքն ալ, չնորհալիօրէն բաչխուեցան պարողներուն ու պարուհիներուն, մինչ միեւնոյն ժամանակ՝ առաջինները կըստանային ճաշո՛ական կանթեղներ, գաւազաններու ծայրը անցուած, ու վերջիններն՝ ճաշոնական հովահարներ։ Եւ ղոյգերը առաջնորդուեցան ցայգասեղանին սրահը, միշտ ճաշոնական կառաւորումով, ուր ճաշոնական ճաշացուցակ մը կ'ամբողջացնէր Մայրագոյն – Արևելքի մէկ դահլիճին մէջ գըտնուելու պատրանքը։

Վերջին պարերը տեւեցին մինչև արշալոյս, որուն առաջին ճառագայթները ներս թափանցելով հանդիսասրահին պատուհաններէն, անհետացուցին՝ ճաշոնական կամ չինական հոյակապ տաղաւարի մը կամարներուն ներքեւ գտնուելու հմայքը զոր այնքան գեղեցկագիտօրէն ու հարազատօրէն գիտցած էր տալ իր հրաւիրեալներուն Մարդէն էֆ. Յակոբեան. աջակցութեամբ իր «Արևելեան Մուզէ»ին Տնօրէն Պ. Բառտօլ որուն ճաշակին վստահած էր սրահներուն զարդարման փափուկ գործը։

X.

ԻՋՄԻՐԷՆ, Պ. Ղուկաս Վարպետեանէ ստացած ենք չահեկան յօդուած մը, ՄԱ. ՄՈՒՐԱՏԻ ԿԵՍԱՐԻԷՆ (իր մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ) զոր սիրով հրատարակենք յաջորդ թիւով։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ

Կայս. Շնորհ.—Դոհութեամբ կը ծանուցանենք թէ Վեհ. Կայսրը բարեհաճած է Բ. կարգի Մէճիտիէ պատուանշան չնորհել երուսաղէմի Պատր. Փոխանորդ Տ. Ներսէս եպիսկ.ի և Ելեւմտից տեսուչ Տ. Ղեւոնդ վարդապետի։—Նոյնպէս, Սալխէի աստիճան՝ Վանայ Կաւազ գաւառակի գայմագամի օգնական Արմենակ Ֆէրիտ էֆ.ի, եղբայր Ֆարրհիէի իրաւագէտ խորհրդականի օգնական Արամ Աթիլ պէյի և թատրոններու ու տպարաններու քննիչ Սիսակ Ֆէրիտ էֆ.ի։

Ս. Հայրապետը դրութեամբ մը դիմեր է Մայր–Կայսրուհիին՝ Հայ. Եկեղեցւոյ համար խնդրուածքներով։

Պարսկահնդկատանի առաջնորդ Տ. Սահակ արքեպիսկ. Այվատեան կալկաթա ժամաներ է։

Թիֆլիզէն կը հաղորդեն թէ Ս. Ծնունդի Խթման օրն արձակուած աղգայիններէն մէկ քանին կառավարչապետին կողմէ հրաւիրուեր են իրենց ուզած տեղն երթալ Եւրոպական Ռուսաստանի մէջ կամ այլուր։ Իրաւաբան. Նուէթեան Տօքթ. Սպանդարեան՝ Մոսկուան ընտրեր և հոն գացեր է, քժիշկ Նաւասարդեան արտասահման ուղեւորեր է՝ դիտական հետազօտութեանց համար, Պ. Մալխասեան Նոր–Նախիջեւան ընտրեր է, եւայլն։

Հարսանեկան Հանդէս. — Երկուշաբթի օրը, Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ ծանօթ վաճառական Ալիքսան էֆ. Թոփալեանի որդւոյն՝ Դուրգէն էֆ.ի պսակադրութիւնը Օր. Նուարդ Ասլանեանի հետ, դուստր՝ Հարոտդուա չինութեանց նախարարութեան դլխաւոր ճարտարագէտ և Տնտեսական Խորհուրդի ատենապետ Գէորգ էֆ. Ասլանեանի։ Այս քերկրալի առթիւ, հարսին ու փեսին հայրերը 50ական ոսկի նուիրեցին Աղգ. Հիւանդանոցին։

Ց. Գուրգէն էֆ.ի առողջական վիճակը հետզհետէ բարւոքելու վրայ է։ Ուսումն. Խորհուրդի ատենապետ Տօքթ. Թորգոմեան էֆ. և բազմաթիւ բարեկամներ այցելութեան կ'երթան բազմաչխատ ուսուցչին որուն պատկերը հրատարակեց Մանզումէ, չաբթուս սկիզբը։ Կատարեալ ապաքինում կը մաղթենք։

Ողբացեալ Տիկին Վերժին Պ. Կիւլպէնկեանի մահուան տարելիցին առթիւ՝ կիրակի օրը հոգեհանգստեան պատարագ մատոյց Տ. Գէորգ եպիսկ. Երէցեան Ս. Փրկչի մատրան մէջ ուր ներկայ էին Տ. և Տիկին Կիւլլապ Կիւլպէնկեան և Կիւլպէնկեան սա Մանուկեան ընտանեաց անդամներն ու բազմաթիւ ազգականներ և բարեկամներ։ Երէցեան Սրբազան յուղիչ քարոզ մը խօսեցաւ և Լեւոն էֆ. Բանիկեան դամբանական մը արտասանեց վաղամեռ Տիկնոջ գերեզմանին վրայ։ Ցեղտոյ, սեղան հրուեցաւ ներկաներուն ինչպէս նաև Հիւանդանոցի բոլոր պատսպարեալներուն։ Այս տխուր առթիւ, դրամական նուիրատուութիւններ ալ եղան Հիւանդանոցին փոխան ծաղկեփունջի։ Մանաւորապէս, Մանուկեան եղբարք 15 ոսկի նուիրեցին իրենց ողբացեալ քրոջ յիշատակին համար։

ՏՈՒԺՏԱՆՔ

Ընկղմանած բայց վառարանին քով,
Կը դիտեմ այրիլը հէգ փայտերուն՝
Որոնք կը հատնին խուլ հեծեծմունքով
Ու կը մտածեմ աչքերս սեւեռուն։

Ու կը մտածեմ բոցերը անանց,
Որ մէջը սրտիս—սիրոյ վառարան—
Կ'այրեն ինչ որ կայ հոգիէս կեանքէս,
Դանդաղ այրումով մը կիսավարան,

Դանդաղ այրումով մը կըսպառնան ցիս
Բոցերը՝ տարտամ խօլ կասկածներու,
Բոցերը՝ կրծող անհուն կարօտիս,
Որքան որ ապրիմ սիրուածէն հեռու։

Որքան որ ապրիմ քեզմէ դուրկ, հոգի՛ս
Սա վառարանին հէգ փայտերուն պէս
Պիտի սպառին նիւթերը կեանքիս.—
Հասի՛ր, լոկ մոխիր չմնայ սրտէս...

վ.

Արտօնատէր Կ. Ս. ԻՒՒԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ Օրագրի

ՌՕՍԻԱ – ROSSIA

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1881 *մարտ 20ի կայս. Ուքազով արտօնուած*

կեդրոնատեղին Բեդերապուրկ, իրեն յատուկ չէնքը։

Ընկերութիւնը խիստ նպաստաւոր պայմաններով ապահովագրութիւններ կ'ընդունի կեանքի վրայ, եւ ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԴՆԵՐՈՒ, ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒ Դէմ, ցկեանս ապահովագրութիւն ՇՈՒՐԿԱՒՈՎ եւ ՇՈՒՆԱՀՈՎ ՈՂԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐՈՒՆ Դէմ, ինչպէս նաեւ ՀԱՑԵԼԻՆԵՐՈՒ եւ ԱՊԱԿԻՆԵՐՈՒ կատրուելուն դէմ։

Ընկերութեան դրամագլուխը, ամբողջապէս վճարուած	10,666,667	ֆրանք
Երաշխաւորութեան գումար աւելի քան	137,300,000	»
Ընկերութեան ապահովագրուողներուն վճարուած դրամագլուխ եւ վնասուց հատուցում	282,000,000	»
1902 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագրին եւ տոկոս	54,000,000	»

Ամէն տեսակ տեղեկութեանց համար դիմել Կ. Պոլսոյ մասնաճիւղին, Ազարեան խան, Վոյվոտա, Ղալաթիա։

ՍՐՄԱՔԷՇԻ ՋՈՒՐ

(ՊԷՅՔՕԶ)

ԱԽՈՐԺԱՀԱՄ, ԹԵԹԵՒ ՈՒ ՕԳՏԱԿԱՐ

Սոյն հանրածանօթ աղբիւրին ջուրը, ախորժահամ եւ վճիտ, յանձնարարուած է մայրաքաղաքիս ականաւոր բժիշկներուն կողմէ, որոնք անձամբ փորձած են անոր յատկութիւնները։ Մասնաւորապէս, քիմիագէտ Պ. Բիէռ Աբէռի տարրալուծած է զայն եւ թաչտէլէնի ու Գանըզգավաքի ջուրերէն գերազանցապէս լաւագոյն դասած է, ստուգելով որ անոր ջրաչափական աստիճանը 1^0 է եւ ընաւ ստամոքսի ծանրութիւն չիտար։

Տեղական հիւանդանոցներէն չատեր, իրենց բժշկապետներուն յանձնարարութեամբ, այս ջուրը կը գործածեն, որ ուղղակի աղբիւրէն կը բերուի ամենայն խնամքով եւ մաքրութեամբ, չիչերը եւ տակառները հոն լեցուելով ու զմուսուելով։

ՍՐՄԱՔԻՇ ՋՈՒՐին գերընտիր եւ անմրցելի ըլալը հաստատած են նաեւ, քիմիագէտ Տօքթ. Ծաննիէ զատ, հետեւեալ բժիշկները.

Տօքթ. Տուբա փաշա (ընդհ. քննիչ առողջապահական վարչութեան) Կապուչի, Զերրի, Սթէքհուլի, Աւիչիանօ, Մալլէ, Միրապել, Բանայօթ պէյ, Պալիտիս, Քարաքօվաքի, Ռլէմօվ, Մօրթման, Տէլլաստուտա Ֆայիզ փաշա եւ Սիմոնոֆ։

Վաճառման կեդրոնատեղիները են՝ ԲԵՐԱ, Մեծ–Փողոց, Հալէպ Խան, Թ. 7։— ՊՈԼԻՍ, Սիրքէճի, Պապը–Ալիի մեծ պողոտային վրայ, Թ. 34 մթերանոցը, ինչպէս նաեւ Շուկային Նուրի Օսմանիյէի դրան կից Թ. 21 խանութը։

Սոյն մթերանոցներուն մէջ կը վաճառուի նաեւ, ՍՐՄԱՔԻՇ ջուրէն զատ, Քաթաքալաքի ջուր։ Գիները չատ ժամն են ժողովրդեան դիւրամատչելի ըլլալու համար։

Փորձի համար չիչ մը գնեցէք ՍՐՄԱՔԻՇԻ ջուրէն, եւ այնքան համով եւ թեթեւ պիտի գտնէք, որ վստահաբար պիտի գործածէք զայն յաւէտհաւէտ։

ՀԱՃՈՒԱՌՈՒԹ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՇԱՔԱՐԱԳՈՐԾ ԲԵՐԱՅԻ

Սոյն հանրածանօթ չաքարավաճառը՝ Բերայի չիտակ ճամբան, թիւ 54, իր խանութը ընդարձակած ու ճոխացուցած է, թէ՛ իբրեւ բաթիսըրի եւ թէ՛ իբրեւ չաքարավաճառ, աւելի գոհ ձգելու համար իր բազմաթիւ յաճախորդները։ Ամրան եղանակին ւէջ, համեղ պաղպաղակներու պէսպիսութիւն մը կայ ցորեկ եւ գիշեր։

ՀԱՃԻ ՄՍԱՐԻՄ Օսմ. չաքարագործը ճոխ մթերք մը ունի հարսանեկան չաքարեղէններու, ընտի՛ր տեսակէ, ու մասնաւորապէս յանձն կ՚առնէ հարսանեկան հանդէսներու առաքիւ ո՛չմիայն անոնց հայթայթումը՝ այլ նաեւ մատուցումը եւ սպասարկութիւնը տուներու մէջ։

Միակ մասնաճիւղ, Ղալաթիա. Թօփճըլար Ճատտէսի, Թ. 101։

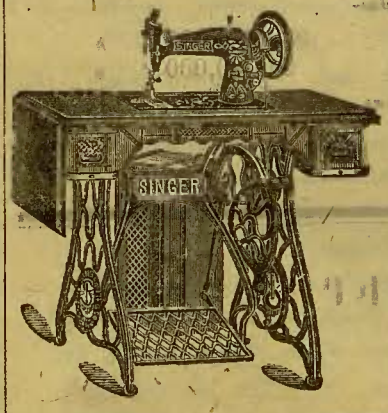

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքենայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատուցանէ, մինչդեռ դէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ դժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է։

Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՝

ՍԻՆԿԷՐ

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՑՍ. ՊԱԼԱՏԱՆ

The Singer Manufacturing Gie.

Զեռի, ոտի ու ոտի եւ ձեռի միացգամայն մեքենաներ կը գտնուին։

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ամենէն աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ դիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի մէջ՝ ամէն ոք Սինկէրի մեքենաները կը գնէ։

ՍԻՆԿԷՐի մեքենաները կը ծախուին մի միայն Սինկէր Ընկերութեան վաճառատանց մէջ՝

ՇԱՀԱԹԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

ԲԵՐԱ.	1. Մեծ փողոց, Պօն Մառշէի դէմ, Թ. 343 եւ 343 կրկին՝ 2. Մեծ փողոց, Կալաթա Սէրայի Լիսէին դէմ.
ԿԱԼԱԹԱ.	1. Սինկէր խան, Թիւնէլին եառւը. 2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին դէմ.
ՊՈՒԼԻՍ	1. Սուլթան Համամ, Թ. 2. Սուլթան Պէյազիտ, Թրամվէյի կայարանին դէմ, Թ. 13.
ՍԿԻՒՏԱՐ	Զարչը Պօյու, Թ. 120.

Դասերը եւ ճորոգութիւնի ձրի.

կատարեալ երաշխաւորութիւն։

Մասնաճիւղեր գաւառաց բոլոր հաղարճներուն մէջ։

Սինկէրի Ընկերութեան կեդրոնական վարչատեղին կը գտնուի Բերա, Մեծ փողոց, Թ. 343 եւ 343 կրկին, Սարգիս Պէյ Տիւզօղլուի տունը։

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. ՄԱԼԹԱՍԵԱՆ

(ՎԿԱՅԵԱԼ ԲԱՐԻՋԻ)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

կանացից ծիւանդութեանց, մանկաբարձ. վիրաբոյժ

Բերայի դարմանատունը փոխադրած է՝ կրկին Բերա Սագըզ Աղաճ փողոց, թիւ 26, ուր հիւանդները կ'ընդունի ամէն օր կէս օրէն վերջ ժամը 1—4 (Ը. Ե.)։

Ժամադրութեամբ՝ կէս օրէն առաջ։

Կարօտ հիւանդները կը դարմանէ Բերայի (Սր. Երրորդութեան եկեղեցւոյ) Աղքատախնամի դարմանատունը՝ ամէն հինգշաբթի՝ առաւօտէն մինչեւ կէս օր։

Ծանօթ.— Վիրաբուժական, ուղղամարզական (orthopédique), ծննդաբերական եւ ամէն կերպ արգանդի հիւանդութեանց չատ կարեւոր գործողութիւնները՝ ենթականերու տուներուն մէջ՝ կատարեալ ապահովութեամբ եւ մեծ յոյզութեամբ կարենալ կատարելու համար՝ գիտական ամենավերջին մեթոտներու համապատասխանող կատարելագործեալ գործիքներու մանրամասն ամբողջութիւնը ոգացուած է։

ԿԱՐԱՊԵՏ. Էֆ. ԻԽԻԽՃԵԱՆ Թարգմանած գիրքերէն հետեւեալները կը գըտնուին Պաղտատլեան գրատունը եւ մայրաքաղաքիս միւս հայ գրավաճառներուն քով.

	հատ.	դրս
Կարմիր մարդոց երդումը	2	10
Ընտանեզուրկ	2	12
Փարիզի ամուսնութիւնները	1	5
Թափառական Հրեայ	4	50
Արուարձանին տղան	3	15
Հանրակառքին ոճիրը	1	5
Մկզբունք Բաղ. Տանեսութեան	1	4
Ընտանեկան գաղտնիքներ	3	15

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ Թ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Հեռագր. Հասցէ՝ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ—ԿԻՐԱՄՈՆ

Գնում եւ վաճառում, ներածում եւ արտածում ի հաշիւ։

Բացարձակ պայման՝ ԿԱՆԽԻԿ։

Յանձնառուդիէքը պիտի գնահատէ յաճախորդը։ Կրկնապատիկ կը տուժէ ո՛ եւ է վնաս, որ արդիւնք ըլլայ գործակալութեան անհոգութեանը։ Հրապարակի մասին պահանջուած ծանօթութիւնք փութով կը դրկուին, եթէ 1 դրչ.նոց փուլ ներփակուի։ Յայտագիրը կը դրկուի պահանջողներուն։ Դիմողը երբեք չի վնասուիր. ընդհակառակը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

1904 ՏԱՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

(AGENDA INTERNATIONAL)

Թուրերէն, Հայերէն, Ֆրանսերէն եւ Յունարէն լեզուներով

Առաջիկայ 1904 տարուոյ համար նախորդ տարիներէն աւելի ճոխ և աւելի խնամով պատրաստուած և արդէն հրատարակուած է

Պարզ լաթակազմ	3 դրս.	25 օրինակէն աւելի գնողներուն գոհացուցիչ զեղչ
Ընտիր լաթակազմ	5 »	
ՈՍԿԵԶՕԾ ՓԱՌԱԿԱԶՄ	8 »	

Կը գտնուի Պոլսոյ եւ գաւառաց բոլոր գրավաճառներու եւ թղթավաճառներու մօվ։ Հրատարակիչն է

Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ, ՊԱՅՊՈԼ ՀԱՈՒՉ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՖԷՆԻՔՍ ՕԹՐԻՃԻԷՆ

ԿԱՑՍ. ԹԱԳ. ԱՌԱՆՁՆԱՁՆՈՐՀԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԸՆԿ.

Հրդեհի եւ կեանքի (Ի ՎԻԵՆՆԱ)

ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ՆԱԽԱԴՈՒԶ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ն. Ա. Ք. ԳՈՒԴՍ ԼՈՒԻ ՏԷ ՊԱՊՔԻՔ

ԼԱ ԷՍԹՐԷՅԵԱ

Ապահովագր. Ընկ. ընդդէմ հրդեհի եւ ծովային արկածներու. (Ի ՄԱՏՐԻՏ)

Ապահովագրութիւնք կը կատարուին լաւագոյն պայմաններով։

Սոյն ընկերութեանց Գրասենեակն է ի Կ. Պոլիս, Քոէսի Լիօնէ

Ընդհ. եւ լիազօր ներկայացուցիչ Թուրքիոյ

Գ. ՓԵՐԱՏԵՍԵԱՆ

Գրասենեակ, Պոլիս, Հաճօբուլօ խան, Թ. 52—53—54—55—56

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Գ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

ԸՆԴԱՄ. ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ ԹԻՒ 200

կալաթա-Սէրայի Լիսէին դ՝ մ

Գշ. Եշ. Շբ. օրերը առաւօտեան կանուխէն միչեւ իրիկուան ժ. 11½

Բշ. Գշ. Ուր. օրերը ճէն միչեւ 11½

Եիրակի օրերը ժամադրութեամբ

ՋՄՐԱՆ ԱՌԹԻԻ

Դիմեցէք Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ եւ Ը. ԻՍԱԴՈՒԼԵԱՆԻ՝ Զինաստանէն, Հնդկաստանէն, Ճավային եւ Սէյլանէն ուղղակի բերել տուած բարմ, հոտաւէտ եւ առողջարար թէյերէն, որոնք ձմրան եղանակին յարմարագոյն ըմպելիներն են։

Միչտ ուշադրութիւն մեր վաճառանիշին։

Կ. Պոլիս, Պահէք Գափու, Ճէլալ պէյ խան, թիւ 10։

Մանաճիւղեր Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, նոյնպէս Եգիպտոս։

ՏՕՔ. Ն. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

		դրս.
Գիտական չարժում	Բ. տարի	(188) 20
» » »	Գ. »	(1887) 20
Բնական Պատմութիւն Ա. հատոր (Կեդ. Հիւսուածաբանութիւն եւ Մարդկային Կազմախոսութիւն ու Բնախօսութ. Դասագիրք երկրորդական վարժարանաց		40
Նախորդին համառօտը. Դասագիրք Նախակրթարանաց		8
Մագումն հայ տառից (Պատկեալ Իզմիրեանց մրցանակաւ)		10
Մանրէաբանութիւն		10
Տիեզերք եւ իր կազմութիւնը (Ֆրանս)		10
Առողջապահութիւն		25
Մանդական Դործարանք (Կազմախոսութիւն, Բնախօսութիւն եւ Առողջապահութ.		6
Մարդկային Աղիմախօսութիւն		5
Բառացուցակ Ախտանուանց. Բ. Տիպ.		3
Տարրինականութիւն, Դ. Տիպ.		3

Կեդրոնատեղին է

Մատթէոսեան Տպարան, Ֆինճանճըլար, Կ. Պոլիս

ԿԱ. ՋՄ. Ա. Ր. Ա. Ր Կ'ՈՒ Ի ՋՈՒ Ի

Յ. Մատթէոսեան կազմատան համար պէտք կայ երկու վարժ դործաւորի։—Դիմել յիչեալ հաստատութեան Տնօրէնութեան, Պոլիս, Ֆինճանճըլար Եօղուչու։